

JMG

Kandidatuppsats i journalistik

2021-01-07

Institutionen för journalistik,
medier och kommunikation

www.gu.se/jmg

Hjältar, offer eller helt vanligt folk?

En studie om hur svensk public service-media förhåller sig till funktionsnormen utifrån uppdraget att spegla hela Sverige.

Isabelle Ulfsson
Handledare: Maria Edström
Kursansvarig: Marina Ghersetti

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

ABSTRACT

Title: [Heroes, victims or just normal people? A study on how Swedish public service-media consider disability in their mission to represent the whole population.]

Authors: Isabelle Ulfsson

Level: Bachelor thesis in Journalism

Term: HT 2020

Supervisor: Maria Edström

Aim of thesis: Many studies, including Ljuslinder (2002), have revealed that disabled people are seriously underrepresented in media. The aim of this study is to examine what strategies Swedish public service-media use to include disabled people in their reporting. Nine people with disabilities also share their experiences and views of representation. The public service-companies have, as a result of Swedish legislation, an explicit responsibility to include all the population in their reporting

Theoretical framework: The main theories for this study are some relevant notions used in the discipline of disability studies. Ableism describes prejudice against disabled people, exalting the none-disabled body as the dominant norm. Intersectionality is the crossing where different social categories such as gender, sexual orientation, religion or disability, affects a person's life. An individual can never be reduced to only one of these categories.

Methods(s): This study is based on three different methods: an extensive literature study on what has been written on this subject before, a study of the policies for equality that are used at the public service-companies (two of three companies agreed to share their policy, the Swedish radio said no), and finally twelve interviews. The informants are: four disabled people, five disabled journalists and three representatives for the public service-companies. The legislation and broadcasting permits for Swedish public service media is also studied.

Results: This study indicates that neither the disabled journalists or the other disabled informants feel like they are included in the content of public service-media. It seems like the companies tend to look at disability as something different, not comparative to other categorizations/discrimination ground such as gender or sexual orientation. Disability issues needs to be treated the same way to reach success. Another conclusion of this study is that that the issue of disability and inclusion often is regarded as a question of accessibility only. Accessibility is important and must not be dismissed, still the issue of full participation is far more complex.

Keywords: disability, public service, accessibility, ableism, inclusion

Nyckelord: Funktionsnedsättning, funktionsnorm, ableism, public service, tillgänglighet, inkludering

Innehåll:

1. Inledning	5
2. Syfte, frågeställningar och avgränsningar	6
2.1. Syfte	
2.2. Forskningsfrågor	
2.3. Public service i Sverige	
2.4. Avgränsningar	
3. Metod, urval, material och trovärdighet	8
3.1. Metod	8
3.2. Urval av intervjupersoner	9
3.3. Material	9
3.4. Studiens trovärdighet	9
3.4.1. Validitet	
3.4.2. Reliabilitet	
3.4.3. Generaliserbarhet	
4. Teoretiska utgångspunkter kring funktionsnedsättning	11
4.1. Begrepp för funktionsnedsättning	11
4.2. Tillgänglighet och delaktighet	11
4.3. Ableism	12
4.4. Den medicinska och den sociala modellen	13
4.5. Diskrimineringsgrunderna	13
4.6. Intersektionalitet	14
4.7. Diskursiv diskriminering	14
5. Medier och funktionsnedsättning	15
5.1. Introduktion	15
5.2. Populärkultur och medier	15
5.3. De förutbestämda rollerna	16
5.4. En tillbakablick på funktionsnormen inom public service	17
5.5. Exemplet sportjournalistik	18
5.6. Några nischade produktioner från SVT, UR och SR	18
5.6.1. CP-Magasinet (SVT)	19
5.6.2. Mot alla odds (SVT)	20
5.6.3. Mifforadio (UR)	21
5.6.4. Funk (SR, sänds fortfarande)	21

6. Lagtexter och policys idag	23
7. Resultat av intervjustudie	24
7.1. Att känna sig inkluderad	24
7.2. För, om och med	26
7.3. Hur kan inkluderingen bli bättre?	27
7.4. Vad säger företagen om policys och riktlinjer?	29
7.5. Vad säger företagen om nischade produktioner?	31
7.6. Spegling förr, nu och i framtiden	32
8. Slutsats och analys	34
8.1. Ett delvis förändrat synsätt	34
8.2. Strategier för uppföljning	34
8.3. Upplevelse av inkludering	35
9. Diskussion	37
10. Sammanfattning	39
11. Förslag till vidare forskning	40
Referenser	41
Bilaga 1	44
Sveriges Radio: Riktlinjer: mångfald av röster och perspektiv	44
SVT: Policy för Sverigespeglning och likabehandling	45
Utbildningsradion: Policy för internt mångfaldsarbete	46

1 Inledning

Journalisten Finn Hellman, till lika engagerad miljöaktivist, skulle medverka i ett debattprogram hos SVT och debattera ett omdiskuterat motorvägsbygge. Det drog ihop sig mot sändning och de sista detaljerna kom på plats. Fem minuter innan programmet skulle dra igång vände sig programledaren till Finn, som har en grav synnedsättning, och sa att hen avsåg att informera tittarna om funktionsnedsättningen. Motiveringen var att folk inte skulle kunna koncentrera sig på vad han sa om de anade att något var fel med hans ögon utan att veta vad. Hellman ville bara få prata om sitt ämne och tvekade därför, men med bara ett par minuter kvar till sändning fanns det inte mycket utrymme för att diskutera saken. Finn Hellman beskriver händelsen i en debattartikel i tidningen *Journalisten* 2016. Det här är bara en av de händelser som aktualiserar frågan om hur förhållningssättet till personer med funktionsnedsättningar skiljer sig från synen på andra minoritetsgrupper i samhället. Det är rimligt att tro att en programledare inte skulle påpeka att en medverkande var homosexuell, kvinna eller buddhist om det inte var relevant i sammanhanget.

Public service-medierna har ett uttalat ansvar att spegla mångfalden i vår befolkning, bidra till folkbildning, främja en mångfald av åsikter samt att vara opartiska och förse samhällsmedborgarna med relevant information. Men hur förhåller det sig med bilden av personer med funktionsnedsättningar? Med anledning av att jag själv har en synnedsättning känns det här ämnet mycket aktuellt för mig på ett personligt plan. Givetvis är det dock inte enda orsaken till att frågan är angelägen. Genom medierna tillägnar vi oss kunskap om sådant vi inte själva har erfarenhet av. Journalistiken spelar alltså en avgörande roll för hur människor kommer uppleva sin omvärld och även hur vi kommer förhålla oss till det vi uppfattar som annorlunda. På Funktionsrätt Sveriges webbplats understryks att rättigheter för personer med funktionsnedsättningar ytterst handlar om mänskliga rättigheter, om rätten att vara delaktig i samhället. Här spelar media, och inte minst Public service, en viktig roll när det gäller att ge röst åt alla samhällsgrupper på lika villkor.

2 Syfte, frågeställningar och avgränsningar

2.1. Syfte

Syftet med studien är att ta reda på hur Public service-medierna i Sverige förhåller sig till begreppet mångfald kopplat till funktionsnormen. I arbetet ingår att ta reda på vilka policys som finns inom Sveriges Radio (SR), Sveriges Television (SVT) och Utbildningsradion (UR) rörande personer med funktionsnedsättning samt hur dessa efterlevs. En annan viktig del av studien är att söka skapa en bild av hur ett antal personer med olika funktionsnedsättningar själva upplever representation och inkludering, i form av delaktighet och tillgänglighet, i Public services programinnehåll.

Eftersom en övervägande majoritet av den forskning som finns på det här området är relativt gammal, från mitten av 00-talet i de flesta fall, blir den här studien också en undersökning av vad som har förändrats över tid. Medielandskapet är något som ständigt omformas, därför är femton år i det här sammanhanget en lång tid. Under de senaste tio åren har också medvetenheten om minoritetsgruppers villkor ökat och vi har fått ett delvis nytt debattklimat. Något som i bästa fall, men inte nödvändigtvis, återspeglas även i fråga om funktionalitet.

2.2. Forskningsfrågor

Hur förhåller sig Public service-bolagen till personer med funktionsnedsättning som minoritetsgrupp idag jämfört med under 00-talet?

Vilka strategier har företagen för att säkerställa att riktlinjer kring likabehandling efterlevs?

Hur upplever tv- och radiopublik som själva har en funktionsnedsättning att inkluderingsarbetet fungerar?

2.3. Public service i Sverige

Public service är fri television respektive ljudradio i allmänhetens tjänst. Med ”fri” avses fristående från både politiska särintressen och från staten (Myndigheten för press, radio och tv, 2020). I Sverige utgörs public service-medierna av tre bolag: SVT, Sveriges Radio och Utbildningsradion. SVT sänder fyra nationella kanaler, SVT1, SVT2, SVT Barn samt Kunskapskanalen som sänds i samarbete med UR. Sveriges Radio har fyra rikstäckande kanaler, P1, P2, P3 och P4, inklusive 25 lokala kanaler. Både SVT och SR har skyldighet att upplåta sändningstid för produktioner från UR. Utbudet i samtliga av public service-bolagens kanaler bekostas av alla och behöver därför vara relevant för alla. Sedan 2019 finansieras hela verksamheten via skattsedel. Sändningstillstånden utfärdas av regeringen och vilar

ytterst på Radio- och tv-lagen. Programinnehållet ska präglas av demokratiska och humanistiska värden, hög kvalitet och en mångfald som speglar Sveriges befolkning (Carlsson & Petersson 2007). Det folkbildande ansvaret samt kravet på opartiskhet och oberoende är uttalat i lagtexten. Ytterst fyller etermedier i allmänhetens tjänst en viktig funktion i ett demokratiskt samhälle.

2.4. Avgränsningar

Den här studien kommer fokusera på SVT, Sveriges Radio och Utbildningsradion för att de, i egenskap av Public service-bolag, har ett samhällsansvar som grundar sig i Radio- och tv-lagen samt på sändningstillstånd som utfärdas av regeringen. För att inte arbetet ska bli alltför omfattande i relation till den tid som finns till förfogande är undersökningen primärt inriktad på personer med synliga funktionsnedsättningar.

3 Metod, urval, material och trovärdighet

3.1. Metod

Den metod som ligger till grund för den här uppsatsen är kvalitativa djupintervjuer och litteraturstudier. Tidigare forskning, däribland Ljuslinder (2002) samt Ghersetti (2007), visar att representationen av personer med funktionsnedsättning i media är mycket låg och dessutom tenderar att hemfalla åt stereotypifiering. Därför kunde det vara på sin plats att göra en grundlig och omfattande litteraturgenomgång.

Totalt har tolv personer intervjuats, av dem är tre företrädare för de olika Public service-bolagen. De övriga nio är personer med olika funktionsnedsättningar, fem av dessa är själva journalister och har därför en djupare förståelse. Intervjuerna har, på grund av coronapandemin, genomförts på telefon. En av personerna har en hörselnedsättning som begränsar möjligheten till telefonsamtal, hen fick därför frågorna skickade till sig i ett mejl och spelade in sina svar i en ljudfil. Varje intervju har spelats in och därefter transkriberats. Såväl intervjuer som transkriptioner har behandlats på ett sådant sätt att ingen utomstående haft tillgång till dem, ljudfilerna kommer raderas efter slutfört arbete. I uppsatsen har deltagarnas namn bytts ut för att säkerställa anonymiteten. Representanterna för public service-bolagen är inte anonyma eftersom de representerar sina respektive företag, inte sig själva. En annan av informanterna, Fredrik Fischer, medverkar också med sitt riktiga namn. Eftersom han är författare till en magisteruppsats som står omnämnd i den här uppsatsen var det relevant att inte anonymisera honom. Han blev dock noga tillfrågad innan och har gett sitt godkännande. Deltagarna har också informerats om att materialet enbart är till för forskning samt om sin rätt att när som helst avbryta sin medverkan. På detta sätt har Informationskravet, Nyttjandekravet, Konfidentialitetskravet och Samtyckeskravet tillgodosetts (Vetenskapsrådet 2020, www.vr.se).

Utöver intervjuer och litteratur har lagtexter såsom Radio- och tv-lagen samt sändningstillstånden för Public service studerats. Avsikten var att även ta del av samtliga Public service-bolags interna policydokument för likabehandling och mångfald, detta visade sig dock vara en aning svårare än förväntat. SVT skickade över sitt policydokument direkt, UR skickade efter flera påminnelser. På SR hänvisade man till att interna policydokument aldrig lämnas till utomstående.

3.2. Urval av intervjupersoner

Redan tidigt i processen etablerade jag en kontakt via e-post med företrädare för de tre public service-bolagen. Efter att ha förklarat syftet med min studie fick jag hjälp att hitta rätt personer i företagen, de som var bäst lämpade att svara på mina frågor.

I den andra gruppen, personer med funktionsnedsättning, har jag utgått från mitt eget nätverk där min förfrågan om intervju spreds ibland annat sociala medier. Det är alltså den så kallade snöbollsmetoden som här använts.

3.3. Material

Tidigare forskning:

Inom det här området har Karin Ljuslinders (2002) avhandling ”På nära håll är ingen normal” blivit en modern klassiker. Ljuslinder har gjort en mycket grundlig och djupgående studie av SVT:s innehåll från 1960-talet till millennieskiftet. Tack vare sin grundlighet har den här publikationen blivit en huvudsaklig källa för den här uppsatsen. Utöver denna avhandling har böcker, vetenskapliga artiklar samt en magisteruppsats i journalistik använts.

Lagtexter och dokument:

Radio- och tv-lagen, regeringspropositionen ”Förarbete till sändningstillstånd”, sändningstillstånd för Public service 2020-2025, ”Policy för Sverigespegling och likabehandling” från SVT, ”Policy för internt mångfaldsarbete” från UR samt ”Riktlinjer för programbeställning” från Sveriges Radio.

Intervjuer:

Djupintervjuer med tolv personer, varav en skriftligt.

3.4. Studiens trovärdighet

3.4.1 Validitet

Innan intervjuguiden för personerna med funktionsnedsättning (se bilaga) var helt klar gjordes två researchintervjuer med journalister med funktionsnedsättning. Dessa intervjuer ingår i det empiriska materialet men ledde också till intressanta diskussioner som gav upphov till några av frågorna när intervjuguiden färdigställdes.

För intervjuguiden till public-service-företagen är utgångspunkten de villkor som står att finna i sändningsavtalen för public service. Även här var researchintervjuerna till stor hjälp för att ytterligare belysa vilka utmaningar som finns. Under arbetets gång har en kontinuerlig dialog förts med handledaren för uppsatsen, Maria Edström, som också fått ge sina synpunkter på både intervjuguidernas utformning och forskningsdesignen som helhet. Att det empiriska materialet består av såväl dokument som intervjuer, samt att intervjupersonerna har olika perspektiv på problemet beroende på vilken av grupperna de tillhör, visar på att studien genomförts med hjälp av källtriangulering.

På ovanstående sätt har studiens validitet säkerställts.

3.4.2 Reliabilitet

Intervjuerna spelades in med hjälp av en separat inspelningsutrustning som placerades intill telefonens högtalare. Ljudkvalitén blev på det sättet inte perfekt men räckte mycket väl för ändamålet att i nära anslutning till genomförd intervju transkribera. Intervjupersonerna fick själva välja tid för intervju och blev ombad att ha gott om tid till sitt förfogande. Om något svar var otydligt ombads personerna att förklara för att undvika missförstånd i materialet. De företrädare för public service-företagen som intervjuats blev nog informerade om att det rörde sig om en forskningsintervju, ingen ansvarsintervju, vilket bör ha lett till en högre trovärdighet i deras svar.

På ovanstående sätt har en god reliabilitet tillsetts för den här studien.

3.4.3 Generaliserbarhet

Eftersom den aktuella studien är genomförd med en kvalitativ ansats och en relativt liten population, totalt tolv informanter, är empirisk generaliserbarhet inte det primära målet. Däremot syns en tydlig koppling mellan det empiriska materialet och såväl det teoretiska ramverket som den tidigare forskning som studerats. Under kapitlet Resultat kommer dessa samband nog redovisas. Därför har studien en teoretisk generaliserbarhet.

4 Teoretiska utgångspunkter kring funktionsnedsättning

4.1. Begrepp för funktionsnedsättning

Raoul Dammert, informationssekreterare för föreningen Sällsynta diagnoser beskriver begreppet funktionsnedsättning på följande sätt: ”Med personer med funktionsnedsättning avses människor som, på grund av en skada eller sjukdom har varaktiga funktionsnedsättningar” (Dammert 2013, s 5). Vidare beskriver författaren att det är viktigt att skilja på begreppen funktionsnedsättning och funktionshinder. Funktionshinder är något som uppstår i mötet mellan en person med funktionsnedsättning och ett otillgängligt samhälle. Det är alltså inte personen som är funktionshindrad (Dammert 2013). Under de senaste åren har ordet ”funktionsvariation” vunnit mark som synonym till funktionsnedsättning. Detta anser många inom funktionshinderrörelsen är olyckligt eftersom ordet i de flesta fall används felaktigt. Alla människor har variationer i sin funktionalitet, begreppet är därför mer allmängiltigt och kan jämföras med begreppet ”kön”. Variationen är emellertid inte detsamma som att det finns en nedsättning. Adjektivbildningen ”funktionsvarierad” är direkt felaktig (Vårdhandboken, vardhandboken.se). På engelska används ibland begreppet ”crip”, ett återtaget ord som tidigare använts nedsättande om personer med funktionsnedsättning, jämför med ordet queer som HBTQ-rörelsen återerövat (Ljuslinder 2020). En svensk motsvarighet till crip kan sägas vara ordet ”funkis”, en kortform för ”person med funktionsnedsättning”. Ordet ”funkis” användes för första gången i akademisk text av Sara Ytterbrink 2017. I den här uppsatsen kommer i huvudsak ordet ”personer med funktionsnedsättning” användas även om begreppet ibland tenderar att bli långt och lite klumpigt i text. På de ställen där det lämpar sig kommer även ”personer med normbrytande funktionalitet” användas, ett begrepp som signalerar att det handlar om normer och normkritik, inte enbart fysiska tillstånd.

4.2. Tillgänglighet och delaktighet

År 1993 tog FN fram 22 standardregler som beskriver vilket ansvar världens länder har för att personer med funktionsnedsättningar görs delaktiga i samhällslivet. I dokumentet framgår tydligt att det handlar om delaktighet, inte enbart tillgänglighet (Funktionsrätt Sverige). Ljuslinder (2002) beskriver hur begreppen ”delaktighet” och ”tillgänglighet” ofta behandlas som vore de synonyma, vilket de inte är. Tillgänglighet är en förutsättning för delaktighet men begreppet tillgänglighet i det här fallet signalerar enbart att något är möjligt att ”komma åt” även för den som har en funktionsnedsättning. I begreppet delaktighet ligger en högre grad av aktivitet, ett medverkande. Ljuslinder menar att begreppsförvirringen riskerar att bidra till att funktionsnedsattas underordnade position i samhället snarare befästs än utmanas (Ljuslinder 2002, s 63-64). Ordet ”tillgänglighet” har blivit mer och mer förknippat med funktionsnedsättningar och med funktionsnedsatta personers möjligheter. Det har kommit att

förknippas med fysiska hinder som måste byggas bort eller på annat sätt åtgärdas. Egentligen, i sin ursprungsform, betecknar begreppet "tillgänglighet" att något, exempelvis en tjänst, är användarvänlig och kan nyttjas av alla medborgare i samhället. Tillgängligheten borde således inte vara förhandlingsbar utan snarare en självklarhet (Goggin & Newell 2003, s 43).

4.3. Ableism

Var femte person i världen har någon form av funktionsnedsättning (Carlsson & Petersson 2007). I Sverige beräknar Hjälpmedelsinstitutet att ungefär 1,8 miljoner medborgare har en funktionsnedsättning av ett eller annat slag (Dammert 2013). Vad som i samhällets ögon betraktas som funktionsnedsättningar är i hög grad kopplat till idén om normalitet (Wälivaara & Ljuslinder 2020). Begreppet ableism representerar majoritetssamhällets uppfattning om vad som är "normalt" och vad som inte är det. Det är en form av förtryck, jämför med exempelvis rasism och sexism. Inom en normkritisk diskurs betraktas normalitet som ett kulturellt skapat begrepp som ytterst upprätthålls av den kapitalistiska logiken om produktivitet och användbarhet, samt av idén om "det normala livsförloppet". Det som implementerats i vår kultur som "normalt" är värden som bidrar till effektivitet och en maximering av vinsten. Därför främjas och upphöjs en kropp som inte behöver hjälp av andra, som kan bidra fullt ut till det ekonomiska systemet och som passar in i ramen för hur samhället är byggt rent fysiskt. På samma sätt finns en stark intellektuell normativitet som lyfter fram intellektuella förmågor som önskvärda. Vidare beskriver författarna hur personer med funktionsnedsättningar tenderar att inte betraktas som helt och hållet vuxna. Det är en uppfattning som bland annat populärkulturen bidrar till att förstärka genom att sällan eller aldrig porträtter personer med funktionsnedsättningar som människor med sexuella eller romantiska känslor, åtminstone inte som människor med tillgång till den delen av livet (Wälivaara & Ljuslinder 2020).

Enligt en ableistisk logik borde målet för en person med funktionsnedsättning vara att bli "botad", att i någon mening "bli som alla andra" (Campbell 2009). Författaren lyfter cochleaimplantat (CI) som exempel på denna strävan efter normalitet. CI-implantatet fungerar som en hörapparat och opereras in hos den döva personen. Ljudvågor fångas upp av en mikrofon och omvandlas till elektriska impulser som tolkas av hjärnan som hörbara ljud. Med hjälp av CI kan en döv person bättre inkluderas i den hörande världen. Implantatet innebär dock inte samma sak som upplevelsen av att faktiskt höra (Campbell 2009, s 79). Många döva personer med teckenspråk som modersmål upplever inte hörselnedsättningen som något negativt. Inom den teckenspråkiga kulturen vägs fördelarna med CI mot de risker som alltid är förenade med en operation. Ofta är det föräldrar till döva barn som får fatta beslut om implantat. Vissa menar att det är oetiskt att inte låta barnet självt bestämma över en så viktig del av livet (Goggin & Newell 2003, s 27).

4.4. Den medicinska och den sociala modellen

Resonemanget ovan knyter an till en i sammanhanget viktig dikotomi, nämligen den medicinska och den sociala modellen. I början av 1980-talet introducerade den brittiska sociologen Mike Oliver (1945 – 2019) ett nytt perspektiv i synen på personer med funktionsnedsättning. Han benämnde det ”den sociala modellen”, att stå i kontrast till ”den medicinska modellen” som dittills varit helt dominerande. Egentligen var den sociala modellen inte enbart ett verk av Olivers samhällsanalys utan snarare ett resultat av en enad funktionshinderrörelses kamp för bättre livsvillkor (Barton & Oliver 2002 red. S 40). Enligt den sociala modellen är samhället konstruerat på ett sätt som hindrar människor med normbrytande funktionalitet från att vara fullt delaktiga. Det kan röra sig om såväl fysiska hinder som attitydproblem och diskriminering. Funktionsrättsaktivisten Vic Finkelstein belyser kärnan i det här perspektivet på ett tydligt sätt genom att beskriva en fiktiv by där alla invånare är rullstolsanvändare och samhället utformat efter deras önskemål och behov. När några gående personer flyttar till byn får de svårt att anpassa sig, de slår huvudet i dörrposterna, kräver ständig läkarvård och klarar inte av att försörja sig på grund av att samhället inte är byggt för dem. I det här exemplet är rollerna ombytta och de funktionsnormativa utgör avvikarna (Goggin & Newell 2003, s 23). Den medicinska modellen å andra sidan betraktar funktionsnedsättningen i sig som det stora problemet. Fokus ligger på den fysiska skadan eller diagnosen samt på möjliga sätt att behandla eller operera. Perspektivet är att personen med funktionsnedsättning ska anpassas, eller återanpassas, till samhället. Med synsättet i den sociala modellen har funktionsnedsättning blivit mer som en del av människors identitet, en minoritetskultur med ett tydligt egenvärde och en anledning att känna stolthet och samhörighet. År 2013 konstaterade Oliver att samhället, 30 år efter att han myntade sitt begrepp, snarare rör sig tillbaka i utvecklingen på det här planet. Han menar att den medicinska modellen återigen börjar vinna mark i alltfler samhällsinstanser (Oliver 2013).

4.5. Diskrimineringsgrunderna

I svensk lag finns sju diskrimineringsgrunder: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning samt ålder. Sedan januari 2017 är verksamheter som omfattas av diskrimineringslagen skyldiga att vidta aktiva åtgärder för att förhindra diskriminering på samtliga grunder, tidigare var funktionsnedsättning undantaget från denna regel (Diskrimineringsombudsmannen 2020, www.do.se). På DO:s hemsida står att läsa att diskriminering av personer med funktionsnedsättning ofta har att göra med bristande tillgänglighet. Det står alltså ingenting om brister i möjligheterna att vara delaktig.

4.6. Intersektionalitet

Människor tillhör inte bara en kategori i samhället. En person kan vara både kvinna, homosexuell och ha en funktionsnedsättning. Det intersektionella synsättet kommer ursprungligen från den feministiska samhällsanalysen, begreppet myntades under 70-talet som en reaktion på att feminismen hade kommit att enbart omfatta vita, västerländska kvinnor. Grunden i ett intersektionellt perspektiv är att de olika kategorier en person tillhör kan påverka hans liv och möjligheter på olika sätt. Det är alltså inte meningsfullt att isolerat undersöka hur exempelvis kvinnor blir behandlade eftersom det kan finnas skillnader som beror på andra dimensioner såsom etnisk tillhörighet eller funktionalitet. Det intersektionella perspektivet tillämpas oftast i forskning om kön, klass och etnicitet men kan vara relevant för samtliga av de sju diskrimineringsgrunderna. Ofta tenderar en dimension att dominera bilden av en människa, så är det bland annat för personer med funktionsnedsättning. De betraktas som enbart detta, utan sexualitet, könstillhörighet, religion eller klassbakgrund (Söder & Hugemark 2016, s 15).

4.7. Diskursiv diskriminering

Det är även relevant att här använda begreppet diskursiv diskriminering som vanligtvis används inom journalistikforskning om migration. Begreppet innebär att journalisterna själva tillhör majoritetssamhället och därför skildrar den grupp de ska rapportera om på ett ofördelaktigt eller stereotypt sätt (Heike Graf 2015, S 337). Översatt till ett funktionsnormativt perspektiv betyder det att journalister som inte själva har en funktionsnedsättning tenderar att se sin omvärld genom ett par ableistiska glasögon. Här spelar även medielogiken in. För att kunna hantera ett överflöd av information och allt hårdare konkurrens har ett antal olika berättartekniker utvecklats, däribland tillspetsning, förenkling och stereotypifiering (Strömbäck 2015, s 162). Dessa begrepp är relevanta för att kunna förstå och problematisera medierapporteringen om personer med funktionsnedsättning.

5 Medier och funktionsnedsättning

5.1. Introduktion

Medierna har en viktig, närmast oöverskattlig, roll i samhället. Det är via medierna vi som medborgare kommer i kontakt med för oss nya företeelser, lär oss nya saker och får information om vad som händer omkring oss. I mångt och mycket är det alltså medierna som formar vår världsbild (Weibull 2018).

I följande avsnitt kommer tidigare forskning om svensk public service-media i relation till funktionsnormen presenteras närmare. Vidare kommer ett avsnitt ägnas åt några av de nischade produktioner, alltså program med fokus på funktionsnedsättning, som gjorts inom ramen för de aktuella företagen.

5.2. Populärkultur och medier

När personer med en funktionsnedsättning förekommer i populärkulturen är det ofta som antingen offer eller hjältar. Vad dessa roller innebär ur ett funktionalitetsperspektiv ska vi återkomma till. Vi ser sällan en person med funktionsnedsättning gestalta en ”vanlig” karaktär i en film eller serie, så som en granne, en vän eller en arbetskamrat. Undantag finns emellertid, ett gott exempel är Filmen *Notting Hill* från 1999. Här möter vi karaktären Bella, spelad av Gina McKee, före detta flickvän till en av huvudkaraktärerna. Bella är rullstolsburen men fokus ligger inte på hennes funktionsnedsättning. I filmen porträtteras hon som en av Williams vänner (IMDB, 1999).

I en del filmer händer det att funktionsnedsättningen används som metafor för något annat, exempelvis i den svenska filmen *Ego* där en utseendefixerad man förlorar synen och genom det inser att ytan inte är det viktigaste. Här är det tydligt att blindheten används för att symbolisera en inre blindhet, att ens inre ögon öppnas när man inte kan se med de yttre ögonen (Ljuslinder & Wälivaara 2020). Men det är inte bara i populärkulturen den här bilden fått genomslag, det går att skönja liknande mönster i medierapportering kring personer med normbrytande funktionalitet. När personer med funktionsnedsättning medverkar i nyhetsinslag används ofta en klassisk ”sagodramaturgi”. Karin Ljuslinder har, i sin avhandling från 2002, studerat representationen hos SVT från 1960 till millennieskiftet. Hon beskriver de olika roller som är vanligt förekommande. Hon har lånat kategoriseringen från Vladimir Propps analys av persongalleriet i ryska folksagor. Nedan följer en sammanfattande redogörelse.

5.3. De förutbestämda rollerna

Att beskriva någon på ett stereotypt sätt innebär att tillskriva personen tillspetsade karaktärsdrag samt tona ner sådant som kan nyansera bilden. Personen placeras också in i en kategori bestående av andra personer som förmodas besitta samma egenskaper. Inom det klassiska sagoberättandet utgörs persongalleriet i de flesta fall av stereotyper. Ljuslinder (2002) menar att dessa är applicerbara på mediebilderna av personer med funktionsnedsättning, hon skriver att SVT:s representationsstrategier kännetecknas av en stor portion förenkling och stereotypifiering, detta oavsett tidsperiod (Ljuslinder 2002, s 118). I sin avhandling beskriver hon ett antal olika kategorier som alla återfinns i SVT:s produktioner från 60-talet och framåt. Först ”den hjältemodiga”: när personer med funktionsnedsättning beskrivs som hjältar visas de ofta i en situation som kan betraktas som vardaglig, eller utförandes en aktivitet som inte hade väckt någon uppmärksamhet om det hade handlat om en funktionsnormativ person. Men just för att personen som porträtteras har en funktionsnedsättning får utförandet status av hjältedåd. I den här typen av berättelser är ”trots” ett frekvent förekommande ord: personen klarar att göra det ena eller andra trots sin funktionsnedsättning (Ljuslinder 2002, s 119). En annan form av hjältebeskrivning är när en person med funktionsnedsättning syns tillsammans med en hjälpare av något slag, det kan vara allt från en assistent eller nära anhörig till ett tekniskt hjälpmedel. I den här typen av framställningar är hjälparen hjälten. En annan roll är den så kallade ”offerhjälten”, en person som kämpar i motvind för bättre livsvillkor. Offerhjälten har allt emot sig, otillgänglighet, byråkrati och naturligtvis själva funktionsnedsättningen. Ändå ger hen inte upp. Den här rollen kännetecknas av gott humör och kämparglöd. Vidare beskrivs ”det stackars offret”. Till skillnad från berättelser om offerhjälten ligger här allt fokus på personens utsatthet, svårigheter och begränsningar. Ljuslinder konstaterar att offerberättelserna gjorde sitt intåg på SVT under 70-talet. Det började bli allt vanligare att visa nyhetsinslag med en person som blivit lämnad i sticket av samhällsinstitutionerna. Om offret försöker göra något åt sin situation eller inte är här av underordnad betydelse.

Nästa roll som beskrivs är ”den infantila”. Det här är en av de äldsta stereotyperna, den beskriver personer med funktionsnedsättning som barnsliga, i avsaknad av full, själslig utveckling. Enligt Ljuslinder var detta relativt vanligt förekommande under 50- och 60-talet men har därefter minskat kraftigt. En annan ovanlig roll är ”den skurkaktiga”. Denna roll kräver ingen närmare förklaring utan innebär just att personen framställs som en ondskefull skurk som handlar utifrån baktankar om egen vinning (Ljuslinder 2002, s 121 f).

Ljuslinder menar att hon, genom att tydliggöra stereotyperna, riskerar att befästa dem och hon understryker att SVT:s representation givetvis inte är så här endimensionell. Dock är stereotyperna viktiga att diskutera eftersom de bygger på gamla föreställningar och fördomar som har överlevt generation efter generation. En orsak till att ett sådant förenklat

persongalleri reproduceras kan vara just att medierna fortsätter använda sig av det. Ljuslinder menar att representationen av personer med funktionsnedsättning inte kommer förändras förrän journalister upphör att falla tillbaka i den klassiska sagodramaturgin (Ljuslinder 2002, s 126).

5.4. En tillbakablick på funktionsnormen inom public service

Radio i allmänhetens tjänst började sändas 1925 och i slutet av 20-talet hade radion redan fått relativt stor spridning i Sverige. Fram till 1990-talet hade inga privata bolag tillstånd att sända radio, enbart dåvarande AB Radiotjänst. Public service-medierna var alltså helt dominerande. I slutet av 50-talet startade de första tv-sändningarna, efter att regeringen fört långa diskussioner om huruvida television ens var något för befolkningen i Sverige (Weibull 2018).

Första gången personer med funktionsnedsättningar nämns i public service-sammanhang är 1978 då det i sändningsavtalet, giltigt 1978-81, slås fast att nuvarande SVT har ”skyldighet att bland annat ta särskild hänsyn till olika grupper av handikappade” (Ljuslinder 2002, s 60). Vad denna skyldighet innebär i praktiken är något oklart och preciseras inte vidare i dokumentet. I sin avhandling konstaterar dock Karin Ljuslinder att den ”särskilda hänsyn” som omnämns i stor utsträckning handlat om tillgänglighet. Under 70-talet började SVT exempelvis texta vissa nyhetssändningar för att göra dem tillgängliga för hörselskadade personer. Sedan dess har antalet textade program stadigt ökat och även fått sällskap av teckenspråkstolkade och syntolkade program. Ljuslinder understryker att denna utveckling har varit helt nödvändig. Problemet uppstår när bolagen anser att de, i och med denna typ av åtgärder, är klara med paragrafen som rör personer med funktionsnedsättning.

Enligt SVT:s mångfaldspolicy 2006 ska programutbudet synliggöra människor med olika bakgrund i vardagliga situationer. De ska undvika generaliseringar och stereotyper. De ska låta människor representera sig själva och inte sitt kön, sin religion eller sin etniska tillhörighet. I samma dokument framhålls att SVT ska ta hänsyn till personer med funktionsnedsättning och tillgodose deras behov och möjligheter att ta del av utbudet. Det står alltså ingenting om hur personer med funktionsnedsättningar ska, eller inte ska, representeras (Carlsson & Petersson 2007).

Ljuslinder (2002) konstaterar, utifrån sin omfattande studie av SVT:s produktioner över tid, att andelen personer med funktionsnedsättning som får synas i tv visserligen har ökat marginellt under årens lopp men att representationen fortfarande är mycket låg, ungefär två promille av den totala sändningstiden 2002. Några år senare visade en annan studie att det rörde sig om ungefär 7 promille (Ghersetti 2007). Främst rör det sig om nyhetsinslag och dokumentärer. Bilden som presenteras är ensidig och framställer personer med

funktionsnedsättningar som antingen offer eller hjältar enligt persongalleriet i tidigare avsnitt. De målas upp som avvikande, annorlunda i förhållande till vad som i samhället betraktas som normalt. Ett utmärkande drag hos majoriteten av programmen är att funktionsnedsättningen får överskugga alla andra personlighetsdrag och dimensioner av en människa, det intersektionella perspektivet saknas i de flesta fall. Ofta är det också svårigheterna som hamnar i fokus vilket ytterligare förstärker bilden av den funktionsnedsatta personen som avvikare. Även i de fall när intentionen kan antas vara att visa hur ”normala” personer med funktionsnedsättningar är, tenderar SVT att beskriva hur mycket personen fått kämpa för att uppnå det ”normala”: utbildning, jobb, försörjning etc. På det sättet är det återigen annorlundaskapet som manifesteras, inte normaliteten (Ljuslinder 2002, s 160 f). Det är dock viktigt att påpeka att det finns flera goda exempel på representation. Ljuslinder (2002) beskriver utifrån sitt material att hon funnit några exempel på att personer med funktionsnedsättning medverkat utan att fokus legat på funktionsnedsättningen. Ett av de tidigaste exemplen kommer från programmet Supersvararna (1990) då konstnären, författaren och elitsimmaren Lena-Maria Vendelius före detta Klingvall medverkade som tävlande. Hon presenterades visserligen som ”handikappsimmare” men utöver det berördes inte hennes funktionsnedsättning.

En intressant faktor att ta i beaktande i diskussionen om att SVT tenderar att ta till stereotyper i sin rapportering är hur nyhetsurval fungerar. En nyhet är värd att uppmärksamma just för att den sticker ut från mängden. Arbetslösheten är de facto högre bland personer med funktionsnedsättning, därför kan det vara en nyhet att någon som har en funktionsnedsättning har fått ett bra jobb. Samtidigt bidrar den typen av rapportering till att befästa fördomar (Von Krogh 2010). Nyhetsarbetet på en redaktion behöver också gå mycket fort, nyheter är färskvara och inlagen blir ofta klara nära inpå sändning. Just den här tidsbristen kan påverka reportrar att ta till kända stereotyper för att snabbt förmedla vad som har hänt (Ljuslinder 2002, s 127).

I mitten av 00-talet inleddes ett treårigt samarbetsprojekt mellan SVT och Funktionsrätt Sverige, med titeln Med i medier. Syftet var att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att synas i medierna på sina egna villkor. Projektet fokuserade på att skapa en öppen dialog mellan journalister och representanter från olika funktionshinderorganisationer. Ett resultat av samarbetet är att public service-företagen och företrädare för Funktionsrätt Sverige numera har en årligt återkommande konferens, kallad Funkdagen, med workshops och föreläsningar (Von Krogh 2010).

5.5. Exemplet sportjournalistik

Paralympics bör betraktas som den enskilt största mediala händelsen med koppling till funktionalitet. Därför är det högst relevant att ägna ett avsnitt i den här uppsatsen åt en kort

beskrivning av hur svensk samt australiensiska public service-medier hanterat tävlingarna. Dessa korta rader gör på intet sätt anspråk på att vara någon heltäckande bild av rapporteringen utan får läsas som ett antal enskilda exempel.

År 2000 gick OS i Sydney av stapeln, följt av Paralympics. Det var dock ingen självklarhet att tv-tittarna skulle få möjlighet att följa Paralympics. Arrangörerna förhandlade med olika australiensiska tv-bolag under två års tid innan det blev klart att ABC (Australian Broadcasting Corporation) tillsammans med Channel 7 skulle sända ett dagligt sammandrag från tävlingarna. Channel 7 hade vid ett tillfälle under förhandlingarna krävt en garanti på ekonomisk kompensation om reklamintäkterna skulle minska till följd av sändningarna från Paralympics (Goggin & Newell 2003, s 91). Arrangemanget var det dittills största Paralympics någonsin och publikens intresse var större än någon hade förväntat sig. Den direktsända öppningsceremonin fick höga tittarsiffror och blev ett av kanalens mest uppskattade program det året. När tävlingarna var över hyllades såväl de olympiska som de paralympiska atleterna för sina insatser. Den australiensiska funktionshinderrörelsen är enig om att den här typen av positiv representation i medierna bidrar till ett ifrågasättande av stereotypa föreställningar om hur en person med funktionsnedsättning är. Det fanns också en tro på att sändningarna från Paralympics var början på en ny trend kring hur personer med funktionsnedsättning speglas i media, men tyvärr återgick medierapporteringen snabbt till gamla mönster när tävlingarna var slut (Goggin & Newell 2003).

År 2004 när OS och Paralympics återigen arrangerades, den här gången i Aten, bjöd SVT tittarna på 30 minuters sammanfattande rapport per dag under Paralympics. Rapporteringen sköttes av sportjournalister vi vanligtvis inte ser i tv. Vid ett tillfälle ska Jan-Allan Stefansson intervjua svenska ryttaren Irene Slättengren som just tagit guld i dressyr. Stefansson börjar inslaget med att hålla upp mikrofonen mot hästens mule och skämtsamt fråga hur det känns efter segern. Han ställer ett par frågor till ryttaren men avslutar intervjun med att återigen hålla fram mikrofonen mot hästen (Fischer 2004). 2016 direktsände SVT Sport Paralympics fyra timmar varje eftermiddag samt några timmar under natten. Programledare var Yvette Hermundstad. I en artikel på svt.se, från maj 2016, kan man läsa att SVT detta år planerar att sända mer än någonsin från Paralympics, som också benämns som världens tredje största idrottsarrangemang.

5.6. Några nischade produktioner från SVT, UR och SR

5.6.1. CP-Magasinet (SVT)

CP-magasinet var ett granskande samhällsprogram som sändes i åtta avsnitt år 2004. Redaktionen bestod delvis av personer med olika funktionsnedsättningar. Programmet vände

sig till en funktionsnormativ allmänhet och syftet var att sticka hål på fördomar om personer med normbrytande funktionalitet. På hösten 2004 belönades CP-magasinet redaktion med Stora journalistpriset i kategorin Årets förnyare.

Tilltalet i *CP-magasinet* var överlag skämtsamt, en sarkastisk ton förekom även i seriösare inslag. I sin magisteruppsats från 2005 analyserar journalisten Fredrik Fischer *CP-magasinet* utifrån ett kritiskt perspektiv. Han menar å ena sidan att CP-magasinet öppnade dörrar för personer med funktionsnedsättning i SVT eftersom något liknande program aldrig gjorts tidigare. Han ger programmet en eloge för att det lyckades förmedla en annan bild av personer med funktionsnedsättning än den som vanligen förekommer i media. Dock är han kritisk till programmet på flera punkter. Exempelvis ifrågasätter han det stående inslaget Carina Berg: reporter med rätt att vara funktionshindrad. Under den här programpunkten intervjuade journalisten Carina Berg, som inte själv har någon funktionsnedsättning, olika makthavare. Berg var utklädd till en person med en odefinierad funktionsnedsättning och uttryckte sig barnsligt, med monoton röst. Fischer anser att det är djupt problematiskt att låta en funktionsnormativ person, på ett förminskande sätt, låtsas ha en funktionsnedsättning istället för att någon av medarbetarna med ”riktiga” funktionsnedsättningar får göra jobbet. Han understryker också att intervjupersonerna försattes i en påtagligt obekväm situation. Visserligen var en av poängerna med inslaget att utsätta högt uppsatta personer för en ovan situation men, menar Fischer, gör Bergs märkliga framtoning att situationen snarare blir obehaglig och destruktiv än annorlunda och konstruktiv. Han illustrerar sitt resonemang med hjälp av en transkriberad intervju med biskop Caroline Krook där Berg bland annat kallar Krook för ”mamma” (Fischer 2005).

5.6.2 Mot alla odds (SVT)

År 2012 sände SVT äventyrsprogrammet *Mot alla odds*. Tio deltagare med olika funktionsnedsättningar begav sig ut på en utmanande vandring, första säsongen vandrade gruppen i Afrika, andra säsongen befann sig en ny grupp i Centralamerika. *Mot alla odds* blev hårt kritiserat av bland annat företrädare för funktionshinderrörelsen, programmet kallades för freakshow och ”ett dåligt sätt att fylla funktionshinderkvoten” (Svensk Handikapptidskrift, 22/3, 2013). I samma artikel vänder sig ordförande för Unga rörelsehindrade, Tobias Holmberg, mot hur deltagarna skildras. Han säger att program av det här slaget riskerar att spåda på fördomar om att personer med funktionsnedsättningar är hjältemodiga, glada och duktiga. Han säger också att man, som person med funktionsnedsättning, behöver vara något extremt och uppseendeväckande för att få synas i tv (Holmberg, 2013).

I sin krönika ”Skaffa dig expertkunskaper så får du också vara med i tv” från 2012 ger journalisten Helena Frank sin syn på programmet. Hon menar att det visserligen kan vara ett sätt för SVT att fylla funktionshinderkvoten men att det ändå är ett steg i rätt riktning. Hon

jämför med könskvotering och skriver att en del strukturer tar tid att förändra. Hon poängterar också att vem som helst inte får vara med i tv, inte ens personer utan funktionsnedsättning (Frank, 2012).

5.6.3. Mifforadio (UR)

Mifforadio var en morgonshow som leddes av tre programledare med intellektuell funktionsnedsättning men programmet handlade om andra saker än funktionsnedsättningen. På UR:s hemsida beskrivs programmet som en ”härlig och unik morgonshow”. I programmet varvades musik med samtal om livsfrågor. Lyssnare fick ringa in och prata om ämnet för dagen. År 2012 sändes dokumentärserien *MiffoTV* i SVT2. Här får tittarna följa programledarna för *Mifforadio* i arbetet och privat. År 2013 belönades *Mifforadio*:s programledare med Studieförbundet Vuxenskolas Folkbildarstipendium. I motiveringen stod bland annat att programmet kunde betraktas som Sveriges största studiecirkel. *Mifforadio* las ner 2019.

5.6.4 Funk (SR, sänds fortfarande)

Funk i P1 började sändas sommaren 2016. Två programledare, Catrine Lundell och Anna Bergholtz, som själva har olika funktionsnedsättningar gör reportage och intervjuer om ämnen relaterade till funktionalitet. Programmen har bland annat handlat om att våga be om hjälp, att dejta med normbrytande funktionalitet, och att få en chans på arbetsmarknaden om man gått på särskola. På Sveriges Radios hemsida står följande om programmet: ”Om hur livet funkar och inte funkar i ett samhälle som ska funka för alla.”

6 Lagtexter och policys idag

I Radio- och tv-lagen, 12 §, fastslås att ett mediebolag som tillhandahåller tv-sändning är skyldig att göra innehållet tillgängligt för personer med funktionsnedsättning med hjälp av textning, tolkning eller uppläst tal. Just kravet på tillgänglighet är alltså tydligt formulerat i lagtexten.

I regeringens proposition, förarbetet till nuvarande sändningstillståndet berörs också tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Det föreslås att alla tre public service-bolagen ska öka sin tillgänglighet, särskilt under pressade situationer då behovet av nyheter är extra stort (Prop. 2018/19:136, se även SFS 2020:875).

I det aktuella sändningstillståndet för public service-företagen giltigt 2020 – 2025, står: ”Den centrala uppgiften är att erbjuda ett mångsidigt programutbud som är tillgängligt för alla, speglar mångfalden i hela landet och kännetecknas av god kvalitet, allsidighet och relevans” (Prop. 2018/19:136, s 13).

I ett av remissvaren till propositionen, s 58-59, betonas speglingskravet: Några remissinstanser, däribland Myndigheten för tillgänglighet och delaktighet och Funktionsrätt Sverige, understryker vikten av att public service som en del av speglingsuppdraget synliggör personer med olika typer av funktionsnedsättning, samt att uppdraget följs upp med utgångspunkt i mångfalden och variationen i befolkningen oavsett funktionsförmåga.

Vi hittar också, mycket riktigt, formuleringen att SVT, Sveriges Radio och UR ska fortsätta arbeta för ökad tillgänglighet samt att det långsiktiga målet är att allt material ska göras tillgängligt. Det finns även en separat bilaga med titeln : ”Krav på tillgänglighet till tv-sändningar för personer med funktionsnedsättningar för Sveriges television AB och Sveriges Utbildningsradio AB”. Kravet går ut på att SVT och UR ska tillgängliggöra sitt programutbud genom textning, syntolkning, teckenspråkstolkning och/eller uppläst text i högre grad än vad som tidigare varit fallet. Det står också att SVT och UR ska ha en systematisk och regelbunden dialog med berörda brukarorganisationer. Kravet gäller 2020-2022 (Kulturdepartementet 2019),

Vidare ska programbolagen beakta behoven hos personer med funktionsnedsättning, även den formuleringen, kan man förutsätta, syftar på olika perspektiv av tillgänglighet. Det står även att program ska produceras för olika målgrupper, bland annat finner vi följande mening: ”I fråga om program om och för personer med funktionsnedsättning får SVT, Sveriges Radio AB (SR) och UR sinsemellan fördela ansvaret för olika slags insatser.”

I nuvarande interna mångfaldspolicy för SVT, Policy för Sverigespeglning och likabehandling, understryks att SVT är hela Sveriges television och att alla ska kunna känna igen sig i

utbudet. I dokumentet nämns även vikten av att rekrytera personal med olika bakgrund och erfarenheter. Det står uttryckt som att företaget välkomnar olikhet i fråga om ålder, kön, könsidentitet, sexuell läggning, etnicitet, religion samt funktionsnedsättning.

I UR:s Policy för internt mångfaldsarbete, godkänd i maj 2020, står att arbetet med mångfald ytterst handlar om att ta till vara den kreativitet och det mervärde som skapas när människor med olika förutsättningar möts. I dokumentet nämns alla de sju diskrimineringsgrunderna och det understryks att alla människor har samma värde och lika rättigheter. Konkret står det att alla medarbetare är skyldiga att aktivt motverka diskriminering och verka för mångfald och ett öppet klimat. HR-avdelningen har ansvar för att rutinerna kring mångfaldsarbete implementeras i det dagliga arbetet och är ålagda att årligen rapportera sitt sammantagna arbete till ledningsgruppen.

I SR:s riktlinjer för programbeställning står att utbudet ska visa på en mångfald av röster och perspektiv samt att programmen ska representera olika livsvillkor, förutsättningar och bakgrund. Det står även att de medverkande ska ha jämn könsfördelning. Sista meningen slår fast att redaktionen ska redovisa resultaten vid återkoppling. Det här dokumentet utgör grunden för vad som ska tas i beaktande både när Sveriges Radio köper in program från externa aktörer och när de själva producerar innehåll.

7 Resultat av intervjustudie

I det här kapitlet kommer intervjupersonerna delas in i tre olika kategorier: representanter för public service-bolagen, journalister och privatpersoner. Här syftar ”journalister” på journalister med funktionsnedsättning, detta för att förenkla benämningen i skrift. Representanterna för Public service-företagen är sannolikt också journalister men här uttalar de sig som företrädare för sina respektive arbetsplatser. Privatpersoner, slutligen, står för privatpersoner med funktionsnedsättning. I studien ingår tre representanter, fem journalister och fyra privatpersoner. Journalister och privatpersoner har intervjuats utifrån samma intervjuguide men vissa frågor har modifierats för att ge mer relevanta svar. Även bland privatpersonerna har samtliga erfarenhet av att medverka i Public service, alla fyra är dessutom stora konsumenter av främst radio. Bland journalisterna finner vi två som fortfarande är verksamma i yrket men alla fem har erfarenhet av att jobba med såväl public service-medierna som andra mediebolag. Bland företagets representanter finner vi en producent och projektledare, en kanalansvarig och en divisionschef. Samtliga relevanta för frågor om inkludering och mångfald.

7.1. Att känna sig inkluderad

En central del i public service-mediernas uppdrag är, som dokument och lagtexter visar, att producera innehåll som hela Sveriges befolkning kan känna igen sig i. Det är en omfattande och inte helt enkel uppgift. Vi har sett i den tidigare forskningen att personer med funktionsnedsättning är kraftigt underrepresenterade. Både privatpersoner och journalister i den här undersökningen fick svara på frågor om huruvida de känner sig inkluderade och vad som skulle kunna få dem att känna sig mer delaktiga. Av privatpersonerna svarade två att de känner sig inkluderade. Ett exempel på det är Max: ”Jo, det gör jag, nu börjar de ju mer och mer ta upp det här med funktionshinder.” Max har en grav synnedsättning och tar dagligen del av nyheter främst via public service-radio. Han tycker att representationen har blivit bättre under de senaste åren. Rebecka, som även hon har nedsatt syn, tycker att representationen fungerar acceptabelt. Hon har medverkat i två underhållningsprogram i SVT, ett tidigare i år och ett för ett antal år sedan. En stor del av hennes positiva känsla grundar sig på det: ”Jag har ju själv medverkat i ett underhållningsprogram på SVT i våras och då kändes det som att jag var med på samma villkor som alla andra.” Rebecka förklarar att hon med ”samma villkor som alla andra” menar att hon inte fick några irrelevanta frågor eller kommentarer om sin synnedsättning samt att hon blev presenterad med sin yrkestitel. Övriga två privatpersoner samt de fem journalisterna svarade alla nej på frågan om de känner sig inkluderade i Public service-mediernas innehåll. Privatpersonen Mikael pratar om vikten av att känna igen sig i de människor som porträtteras i tv och radio. Själv känner han sällan eller aldrig att det är hans vardag som speglas. ”Det är ju viktigt just det där med spegling, att

man ser eller hör andra (som liknar en själv), någonstans är det en igenkänning och en styrka. Det är sällan vi med funktionsnedsättningar är representerade i public service.” Mikael poängterar att människor med funktionsnedsättningar är ”vanligt folk” med rättigheter och skyldigheter, styrkor och svagheter. Han vänder sig emot den stereotypifierade bilden av hjälten som han tycker är förminskande: ”Man blir ju ofta en superhjälte, en ganska menlös superhjälte. Man är superhjälte bara man går utanför dörren och då har man ju ganska låga ambitioner i livet, inte samma rättigheter och skyldigheter som övriga befolkningen, det är ganska förminskande.”

Helena, den fjärde privatpersonen: ”Jag tycker det sällan finns perspektiv i till exempel nyheter som handlar om mig, eller sådana som mig.” Helena förklarar att hon ofta saknar funktionshinderperspektivet i sammanhang där det skulle vara naturligt, och dessutom mycket relevant, att inkludera det: ”Som när man pratar om arbetslöshet för det gör man ju ganska ofta. Då pratar man om långtidsarbetslöshet och så pratar man om vilka grupper som är längst från arbetsmarknaden. Då vet ju jag att personer med funktionsnedsättning är det, bland synskadade är det 52 % arbetslöshet tror jag, och det pratar man aldrig ens om. Det är andra sådana sammanhang då jag tänker på det också”. Helena berättar att hon brukar mejla Sveriges Radio när hon tycker att de har missat funktionshinderperspektivet: ”Jag får väldigt ofta svaret att, funktionshinderperspektivet ska vi ta en annan gång, som att det vore ett separat perspektiv som inte går att ha ihop med könsperspektivet eller etnicitet eller så. Det är som att då måste det vara ett speciellt sammanhang”. Senast Helena hörde av sig till Sveriges Radio och påtalade vad hon upplevde som en brist på perspektiv var för bara några månader sedan. Hon hade lyssnat på ett reportage om hur coronapandemin påverkar människors vardag, både socialt och ekonomiskt. Reportern hade besökt småföretagare i både Danderyd och Tensta. ”Då efterlyste jag också funktionshinderperspektivet, många av oss är ju egenföretagare. Då sa de så här att: nej men nu när det är corona måste vi jobba med dem som finns i närheten. Jaha, så det finns inga med funktionsnedsättning i Tensta då eller?”

Det är flera av informanterna som kommer tillbaka till att funktionsnedsättning verkar betraktas som ett speciellt perspektiv, skilt från andra såsom kön, könstillhörighet eller etnicitet. Fredrik Fischer (journalist) tycker att public service-medierna i många sammanhang tenderar att dela upp människor utifrån sociala kategorier: ”Public service är ju väldigt bra på att skapa små hörn, där har vi hörnet med samerna, där har vi hörnet med de funktionshindrade. Det är ett farligt uppspaltande.” Sara (journalist) har samma upplevelse, hon saknar ett intersektionellt perspektiv: ”Ja, jag tror att när man jobbar med mångfaldsfrågorna, både när det gäller representation och rekrytering, då börjar man jobba med en fråga i taget. Man börjar med kön och det håller de fortfarande på med, könsidentitet och könsuttryck. Jag satt ju själv och kryssade hur många kvinnor och hur många män vi hade i *** (nämner produktion hon jobbat med) för så gjorde man då. Så man tar fråga för fråga och glömmer bort det här intersektionella perspektivet. Man kan ju vara både kvinna

och ha en funktionsnedsättning och vara homosexuell.” Sara tror också att funktionalitet är den fråga som tenderar att bli kvar till sist för att den, av många, inte betraktas som en mångfaldsfråga. Hon upplever att mångfald har blivit synonymt med kön och etnicitet och att de återstående diskrimineringsgrunderna lätt glöms bort.

Emma, journalist och funktionshinderaktivist, svarar så här på frågan om huruvida hon känner sig inkluderad eller inte: ”Nej, jag känner mig inte så ofta inkluderad i public service:s programutbud. När jag tittar på utbudet i SVT Play så är det enda programmet som är kopplat till människor utanför funktionsnormen Lars Lerins program. Det speglar en väldigt endimensionell bild av oss som grupp”. Emma säger att hon skulle vilja se journalister med större medvetenhet om funktionsmaksordningen. Hon skulle känna sig mer inkluderad om funktionalitet fick bli en fråga om mänskliga rättigheter, sett i ett större perspektiv.

Linus (journalist) säger att han visserligen känner sig inkluderad som medborgare: ”Dels är det ju mycket som berör mig som samhällsmedborgare, allt från vad det ska bli för väder till vad statsministern har att säga om coronaläget liksom. Men det är väldigt sällan det handlar om något jag som blind skulle ha nytta av att veta, den informationen får jag söka på andra ställen.” Han berättar att han reagerar när en nyhet har koppling till funktionalitet, på grund av att det är så ovanligt: ”Faktiskt så hajar jag till, och då är det ju ändå enligt många beräkningar en femtedel av befolkningen som har någon form av funktionsnedsättning. Det är våra mor- och farföräldrar, syskon, partners, vänner, det är en stor del av befolkningen. Ändå är det så tyst och osynligt i medievärlden.”

Ingen av informanterna tycker sig se någon markant skillnad mellan public service och andra mediebolag i hur frågan om inkludering hanteras. De flesta av informanterna har själva blivit intervjuade av både public service-medier och olika tidningar. Några har upplevt skillnader i hur de porträtterats men säger att det troligen handlar mer om enskilda journalisters förförståelse och medvetenhet än om strukturella skillnader på företagsnivå.

7.2. För, om och med

Malin, en annan av journalisterna, säger så här: ”Det finns ju otaliga kvantitativa undersökningar som visar att personer med funktionsnedsättning är extremt underrepresenterade i media”. Hon berättar om tre olika dimensioner av inkludering: för, om och med. ”För” har att göra med tillgänglighet såsom exempelvis textrensor, hörbarhet och nyheter på teckenspråk. ”Om” är program som speglar personer med funktionsnedsättning som vore de en homogen grupp som kan betraktas utifrån. ”Med” är den dimension där personer medverkar representerande sig själva, oavsett funktionalitet. ”Det är framförallt där de fallerar. Det beror på okunskap tror jag, bekvämlighet också. Det finns ingen som är fri från fördomar men jag upplever att det också finns en hierarki vad gäller mångfald och sociala kategorier. Kön kom först, det var helt revolutionerande när man införde kvinnliga

nyhetsuppläsare. Sedan har man fortsatt röra sig framåt, på 90-talet hade man Blatte-tv, sedan har man rört sig därifrån. Nu kan ju ändå en börsanalytiker ha ett svårstavat efternamn och ha ett annat ursprung och det är OK. Men den resan har inte funktionshinder gjort”.

Malin använder rullstol och har själv varit engagerad i de här frågorna sedan hon studerade journalistik på 00-talet. Hon berättar att hon många gånger har haft möten med personer i ledande positioner på SVT men hon upplever inte att någon konkret förändring har skett.

I dimensionen ”om” kan det vara rimligt att placera in de nischade produktioner som gjorts, och fortfarande görs. Några av dem nämndes i tidigare kapitel. Samtliga informanter är överens om att den här typen av program fyller en funktion, men att de i så fall måste göras på ett sätt som inte bidrar till att skapa nya fördomar eller befästa de som redan finns. Malin säger att om det ska vara etiskt försvarbart att göra en viss typ av produktion om personer med funktionsnedsättning måste det gå att översätta idén till en annan social kategori. Hon menar att programmakarna måste fråga sig själva: ”hade vi kunnat göra det här programmet om det hade handlat om HBTQ-personer eller personer med en annan religion?” Om svaret är nej anser Malin att programidén bör skrotas: ”Den medborgerliga respekten måste vara likvärdig oavsett vilka människor man pratar om.” Sara berättar att hon, redan innan SVT började sända realityserien *Mot alla odds*, skrev debattartiklar där hon riktade hård kritik mot programidén. Senare har hon fått veta att programmet diskuterats i efterhand på SVT och att det finns en medvetenhet om att det var en problematisk produktion. ”Jag har hört det via folk som har suttit i möten på public service. De (cheferna) har liksom erkänt nu då och sagt att de inte skulle ha gjort den typen av program idag för nu har de en annan kunskap.” Sara tycker att public service-bolagen skulle kunna bli bättre på att ta vara på synpunkter från mediet utbildade personer som dessutom har egen erfarenhet av funktionsnedsättning.

Rebecka tycker det är positivt att funktionalitetsfrågor lyfts men samtidigt tycker hon det är tråkigt att specifika program behöver göra det: ”Det vore bättre om det fanns med i vanliga program, det borde inte behövas specialprogram.”

Informanterna är generellt mer positiva till de nischade program som gjorts under senare år. Ett sådant exempel är *Funk* i P1. Linus uppskattar programmet och säger att det fyller en funktion som annars skulle saknas i programutbudet, men han säger också att frågor som rör funktionsnormen inte får fastna i den typen av program: ”Jag tror att sådana program faktiskt behövs och fyller en funktion. Men det finns inget som hindrar att man gör mer, det är en lägstanivå, det är det minsta man kan kräva på något sätt.” Linus tror att *Funk* och liknande program kan bidra till att lyfta funktionalitetsperspektivet till en högre nivå i företagen, och medverka till att frågorna börjar diskuteras även i andra sammanhang: ”Det kan inspirera andra journalister att ta efter, det kan bli en plantskola. Man kanske jobbar med *Funk* ett tag sedan går man vidare till något annat program och tar med sig lite av idéerna från *Funk*.” Linus berättar att han praktiserade på ett samhällsprogram i public service under sin

utbildning till journalist. Han fick möjlighet att göra en del inslag och uppmärksammade bland annat det faktum att personer med synnedsättning vid flera tillfällen har ramlat ner på tunnelbanespåren i Stockholm på grund av brister i säkerheten, ofta med allvarliga konsekvenser. Han berättar att han aldrig hört något mer om det här problemet efter att hans eget reportage sändes, ändå är det något som är fruktansvärt enligt de flesta. ”Det blev så uppenbart för mig att om jag inte hade gjort praktik där hade inte det reportaget gjorts, framförallt inte på det sättet.”

7.3. Hur kan inkluderingen bli bättre?

De flesta av informanterna, både privatpersoner och journalister med funktionsnedsättning, återkommer till resonemang om vad som behövs för att inkluderingen i public service-medierna ska bli bättre.

Fredrik Fischer menar att funktionshinderrörelsen själva har ett ansvar. Han säger att samma problem finns i flera olika föreningar med rötterna i gamla folkrörelser: nämligen att för lite resurser läggs på yttre kommunikation. ”Där får man vara lite självkritisk också, det är inte så att funktionshinderrörelsen är särskilt bra på att göra sig själv synlig. Man är ganska traditionell i hur man gör sig själv medialt intressant, pressmedelanden och man kallar till presskonferens och där är det någon som pliktskyldigast dyker upp. Så man är inte med i gamet och man gör inte sig själv aptitlig”. En orsak, säger Fredrik, kan vara att föreningsuppdrag alltför ofta bygger på lojalitet till organisationen snarare än på kompetens: ”Man rekryterar inte folk till kommunikationstjänster för deras kompetens utan för deras lojalitet och hur länge de har funnits i organisationen. Jag har sett det alltför många gånger och det är väldigt sorgligt.” Enligt Fredriks iakttagelser har det funnits många interna maktstrider och oegentligheter inom funktionshinderrörelsen, det borde alltså finnas gott om underlag för grävande journalistik, men de reportagen görs inte. Detta skulle kunna bero på att rörelsen betraktas som alltför fragmenterad för att beröra mer än några få människor.

Något annat som flera av informanterna nämner är journalistutbildningarnas ansvar, dels när det gäller att bredda sin rekrytering och aktivt vända sig till studenter med olika förutsättningar, men också att synliggöra funktionsnormen som en fråga om mänskliga rättigheter. Linus saknade funktionsnormsperspektivet under sin egen studietid: ”Mediebildens av kvinnor har jag själv varit med och diskuterat, jag tror att det här med etnicitet också är en mer levande diskussion. Men fortfarande tror jag inte man har kommit så långt som till funktionsnedsättning.” Sara säger att många av de goda intentioner som finns i företagen tenderar att fastna på chefsnivå där de inte kommer de enskilda reportrarna till del: ”Cheferna sitter och jobbar med alla fina ord men sedan är det ju folk ute på redaktionerna som gör nyheterna, de kommer från journalisthögskolorna där de aldrig har pratat om det här. Det är redaktionerna som måste förstå funktionalitetsperspektivet.”

Informanterna nämner också rädsla och osäkerhet som viktiga orsaker till att funktionshinderperspektivet ofta utelämnas. Eftersom det inte finns en levande diskussion om funktionalitet på utbildningarna vet många journalister inte vilka ord som är ”rätt” eller ”fel” att använda i sammanhanget. Det ökar risken att man inte vågar prata om eller med personer med funktionsnedsättning av rädsla för att uttrycka sig felaktigt. Malin: ”Man får bara tala om oss med vissa ord, det är så höga trösklar till allt. Det är klart att folk blir skiträdda och hellre avstår.” Mikael: ”Det handlar inte om elakhet utan en osäkerhet och rädsla för att säga fel. De är väldigt ängsliga, inte bara journalister, det är folk i allmänhet i samhället. Då blir man rädd och så säger man ingenting istället. Och det är klart, ord har betydelse, men jag tycker det är viktigare att ta snacket och säga fel än att inte prata alls. Jag säger ju också fel i olika sammanhang.”

Även om den här uppsatsen inte ska handla om public service-bolagens rekrytering, det är en annan diskussion som kräver en egen studie, är det ändå värt att nämna sambandet mellan medarbetarnas egna erfarenheter och vad som syns och hörs i programmen. Helena: ”Vi har ingen nyhetsuppläsare som läser punktskrift eller väderpratarna som använder rullstol.” Helena tror att personer med funktionsnedsättningar behöver synas i roller där de inte representerar sin funktionsnedsättning för att en förändring ska kunna ske. Återigen går det att göra en jämförelse med andra minoritetsgrupper, Helena nämner exemplet Lars Lerin som var julvärd i SVT 2020: ”Han är ett jättebra exempel. Det är ingen som pratar om att han lever med en man, det vet vi men det är inte viktigt i att han ska bli julvärd utan det är för att han är mysig och en fin person.”

7.4. Vad säger företagen om policys och riktlinjer?

Samtliga public service-bolag har tydliga riktlinjer för mångfald och likabehandling, under arbetet med den här uppsatsen har jag fått möjlighet att ta del av SVT:s samt UR:s interna policydokument. Här redogör de tre företrädarna för public service-bolagen för hur dessa riktlinjer används i det vardagliga arbetet. Först fick de frågan om huruvida riktlinjerna är välkända inom företaget.

Lundin - Representant för UR: ”Verkligen! Så är det verkligen! Men just när det kommer till det här området är det svårt, det är jättesvårt att inkludera en bred mångfald. Om man tar de där orden bokstavigt, en spegling av hela Sveriges befolkning, då förstår ju alla att oj oj vad svårt det är, det är väldigt många perspektiv och människor och orter som ska in i produktionerna.”

Bedinger- Representant för SVT: ”Ja, idag skulle jag nog säga det faktiskt. Mycket mer nu än för några år sedan i alla fall. Det varierar mycket hur väl kända de är, alltså mellan olika

verksamhetsdelar och personer, vilket jag tror är naturligt. Men att policyn finns och lite grundläggande innebörden i den tror jag är ganska väl känt generellt i organisationen idag.”

Höjeberg - representant för Sveriges Radio: ”Jag tror inte de är jättekända. Jag kan också säga att det produceras så himla mycket riktlinjer och utropstecken så hur sjutton ska de kunna hålla reda på allt det här? Vi skulle kunna ha texter som är flera kilometer långa men om den diskussionen ändå inte finns på redaktionerna, och det är redaktionschefernas ansvar, det måste finnas med.”

Bedinger (SVT) anser att riktlinjerna fyller en viktig funktion i arbetet genom att tydliggöra vad företaget ska sträva efter. Han tycker policyn tjänar sitt syfte i att påminna, på ett överskådligt sätt, om vad som är det lagstadgade uppdraget. UR:s och SR:s representanter är av en delvis annan uppfattning, de tycker inte att policyn är till hjälp i deras arbete. Höjeberg (SR) betonar att en policy måste göras levande för att vara till nytta: ”Om man inte gör dokumenten till levande materia då är det ingen vits. Och det handlar inte om att dunka dokumentet i huvudet på någon. Det måste vara något som lever, annars händer ingenting.” Lundin (UR) ser policyn mer som en vision, något att ta sikte på, men han säger att det är upp till varje avdelning att tolka policyn och bidra till den större visionen.

Lundin säger att det rimliga är att tänka sig att public service-företagen, under en tidsperiod av fem år, ska täcka in alla de olika perspektiv och grupper som finns i samhället: ”Man måste se det som en helhet, man kan inte se varje produktion för sig.” Han berättar att UR precis har infört några nya riktlinjer som är ”hårda” och mätbara på ett nytt sätt. De här riktlinjerna är ännu inte offentliggjorda annat än inom företaget så han kan inte berätta exakt vad det står i dem: ”Jag kan säga generellt att det handlar om hur vi visar var i landet vi spelar in någonstans, hur vi har koll på att vi verkligen spelar in överallt i Sverige under ett år. Sedan finns det lite guidelines kring porträttering, vad som syns och hörs i våra program, hur vi har koll på att det sker på ett bra sätt.”

Bedinger (SVT) säger att det, på SVT, egentligen bara finns ett mätbart, kvantitativt mål när det gäller mångfald och det är att antalet utrikesfödda, personer som själva är utrikesfödda eller som har minst en förälder som är det, mäts och ligger till grund för statistik. ”De andra målen är kvalitativa, att vi i så stor utsträckning som möjligt ska finnas till för alla, att vi särskilt ska belysa minoritetsspråk och minoritetsgrupper i vårt utbud. Det mäts ju också i antal timmar.”

Höjeberg (SR) berättar att målen på hennes arbetsplats följs upp på företagsnivå genom så kallade lyssningar. Det går till så att personal får i uppdrag att lyssna på en kanal under en månad, utifrån ett specifikt fokusområde. ”Där har vi till exempel haft med att vi ska ha en god hörbarhet, det ska gå att höra vad vi säger. Hörbarhetsfrågor är viktigt för alla, både de som hör dåligt och för många andra. Vi har inte, vad jag vet, haft någon övergripande

kanallysning där vi har lyft funktionsnormsfrågor men det är ingenting som utesluter att vi skulle kunna ha det.” Hon återkommer ofta till formuleringen i SR:s Riktlinjer för programbeställning: ”En mångfald av röster och perspektiv”, och beskriver det som att de orden ska genomsyra hela verksamheten.

Till den årligt återkommande Funkdagen, i samarbete med Funktionsrätt Sverige, har alla medarbetare inom public service-bolagen möjlighet att anmäla sig, dock är det främst chefer som brukar delta. Lundin (UR): ”Vem som helst kan anmäla sig till Funkdagen. Tyvärr är det mycket chefer som kommer dit, reportrar och producenter har fullt upp med att göra program. Man skulle gärna vilja ha mer programproducerande personal på de träffarna.”

Representanterna för SVT och SR understryker emellertid att cheferna har skyldighet att ta med sig de frågor som diskuteras tillbaka till ledningsmöten på sina respektive företag. Från SVT brukar även projekt- och arbetsledare delta, det är personer som har stort inflytande över programverksamheten.

7.5. Vad säger företagen om nischade produktioner?

Alla tre företagsrepresentanterna är överens om att nischade produktioner behövs och fyller en viktig funktion. Dock betonar de dels att produktionerna måste vara gjorda på ett respektfullt sätt och dels att den typen av program inte får bli en ursäkt att inte lyfta funktionsrättsfrågor i andra sammanhang. Højeberg säger att både samhället och medierna har utvecklats mycket i fråga om hur man pratar om olika kategorier av människor. När hon själv började sin karriär på Sveriges Radio i början av 80-talet fanns ett program som specifikt vände sig till kvinnor: ”Det handlade om så kallade kvinnofrågor. Det försvann i början av 00-talet när vi insåg att om vi stänger in kvinnofrågor i ett särskilt program en gång i veckan så är det jättekonstigt, då borde vi ju ha ett program med mansfrågor också i så fall.” Hon säger att det kan vara bra med program som belyser specifika frågor, också för att påminna publiken om att människor har olika förutsättningar, däremot säger hon att det aldrig får bli en ursäkt att inte inkludera funktionalitetsperspektivet i andra produktioner.

Lundin (UR): ”Det är väldigt lätt att hamna i offer-hjältesyndromet, alltså att: oj vad den här är duktig trots sina svårigheter! Det blir en väldigt förenklad, nästan lite löjlig, bild av en människa. Man är ju aldrig en egenskap. Det spelar ingen roll om man är man eller kvinna eller svart eller vit, man är ju aldrig begränsad till bara den egenskapen så varför ska vi göra så när det handlar om funktionshinder? Det verkar ju ganska korkat för att uttrycka det rakt.” Han nämner *Mifforadio* som ett gott exempel, en produktion där porträtteringen var lyckad: ”Jag måste slå mig för bröstet lite, jag tycker faktiskt vi har bidragit lite genom *Mifforadio*.”

Vi snackar alltså 400 program på tio år, 400 program i Sveriges största radiokanal p4. Det måste jag säga, det är en folkbildande insats som inte går att jämföra med något annat.”

Bedinger (SVT) betonar att nischade produktioner görs för olika målgrupper, inte bara kopplat till funktionalitet. Däremot, säger han, är det extra viktigt att säkerställa att programmen görs med rätt kompetens när det handlar om en specifik livssituation. Han beskriver det som en balansakt mellan att å ena sidan spegla hur livet kan se ut för en liten grupp människor och, å andra sidan, inte förstärka fördomar och bidra till exkludering istället för inkludering: ”Om man klarar den balansakten, och det är ju upp till tittarna, det tycker jag inte vi ska uttala oss kring, men om man gör det så tror jag det är viktigt och relevant för då riktar man sig just till den specifika målgruppen. Men det gäller att vi lyckas göra det på ett sätt som blir inkluderande, respektfullt, meningsfullt och relevant och inte tvärtom.” Han menar att tittarnas reaktioner i någon mån är kvittot på om inkluderingen har lyckats men han säger också att SVT är noga med att stå fast vid, och vara tydliga med, vad som var avsikten med programmet från början.

7.6. Spegling förr, nu och i framtiden

Enligt public service-bolagens representanter har mycket förändrats på bara tio år när det gäller medvetenhet och inkludering. Bedinger säger sig uppleva att SVT som helhet sätter publiken i fokus i högre grad idag än tidigare. Enligt honom har den här förändringen skett under de senaste fem åren, SVT har blivit mer lyhörda för publikens behov och önskemål. Han menar att den positiva trenden förflyttar flera perspektiv in i ett nytt ljus, däribland funktionsrättsperspektivet. Han beskriver att det fanns en ängsligare och mer defensiv hållning tidigare: ”För tio år sedan hamnade vi ännu mer än idag i en slags försvarsposition som byggde mycket på en osäkerhet att säga fel, tänka fel, vinkla program fel, och en känsla av att inte göra tillräckligt mycket, som man själv önskade eller som man upplevde att publiken förväntade sig. De delarna finns nog kvar fortfarande om man ska vara ärlig men jag upplever att de har minskat, det finns en positiv förflyttning.”

Höjeberg (SR) upplever också att det finns en större medvetenhet överlag om minoritetsgruppers villkor nu jämfört med för tio år sedan. Hon kopplar utvecklingen till den ökade medvetenhetsnivån i samhället: ”Det här är frågor som jag inte minns diskuterades på det här sättet när jag började på Sveriges Radio. Men det har ju naturligtvis att göra med att samhället har förändrats.” En sådan konkret förändring som hon nämner är LSS-lagstiftningen som gav personer med funktionsnedsättning möjlighet till ett självständigt liv. Höjeberg tror också att frågan om representation när det gäller funktionalitet måste hanteras på samma sätt som andra, liknande frågor. Hon berättar att hon arbetade med *PI Morgon* i

början av 00-talet. På redaktionen la medarbetarna märke till att de experter som intervjuades oftast var män medan berörda och/eller drabbade i större utsträckning var kvinnor. För att synliggöra de strukturerna började de som arbetade med programmet mäta antalet medverkande män respektive kvinnor genom att lägga bollar i en blå och en rosa burk. De såg tydligt att den blå burken fylldes mycket fortare. ” Vi försökte då att göra det till en medveten tanke, att förflytta och förskjuta på det perspektivet. På samma sätt tycker jag man måste arbeta med de här frågorna.”

Att frågan om spegling, i ett större perspektiv, är viktig råder det inget tvivel om i företagsrepresentanternas svar. Alla tre är överens om att det här är en ödesfråga för public service-medierna, om människor inte känner sig representerade finns en överhängande risk att de slutar ta del av utbudet och inte längre vill betala för det. Bedinger: ”Det är en central fråga, inte minst i utbudet, att man känner igen sig. Det brukar jag säga internt att den frågan är lite existensiell för public service:s trovärdighet och överlevnad framåt. Det är också lite skönt för det gör att det kommer bli en väldigt hård dom i hur väl vi lyckas möta hela publikens behov. Vi måste klara det om vi ska finnas som en relevant aktör.”

Lundin (UR): ”Vi ska också vara granskade för det här är allmänhetens tv och radio. I förlängningen kan man ta ett hårt ekonomiskt argument: ska människor vilja betala för public service via skattsedeln måste människor känna igen sig i våra produktioner och tycka att de är relevanta för just dem, annars kommer de inte vilja betala och då får vi ett problem på sikt, då dör ju Public Service. Så självklart finns det ekonomiska argument för spegling.”

8 Slutsatser och analys

I det här kapitlet redovisas och analyseras slutsatser av studien. Målet med kapitlet är att besvara samtliga tre forskningsfrågor.

8.1. Ett delvis förändrat synsätt

Hur förhåller sig Public service-bolagen till personer med funktionsnedsättning som minoritetsgrupp idag jämfört med under 00-talet?

Det är ingen tvekan om att medvetenheten om funktionsrättsfrågor har ökat jämfört med Ljuslinders (2002) studie, det är tydligt i public service-representanternas svar och framgår bland annat av förhållningssättet till nischade produktioner. Alla tre företagen uttrycker att program av det slaget måste bygga på respekt och relevans. Detta kan tolkas som att public service-bolagen rör sig från ett medicinskt perspektiv, i riktning mot ett socialt. Analysen stärks av att både privatpersoner och journalister med funktionsnedsättning är överens om att de nischade produktioner som gjorts under senare år är mycket bättre i fråga om hur människor porträtteras. Det är troligt att kontakten med Funktionsrätt Sverige har bidragit till den goda utvecklingen. Fortfarande saknas emellertid funktionshinderperspektivet alltför ofta i ”vanliga” program såsom nyheter och underhållningsprogram, det visar flera av informanternas svar. Viljan att separera perspektiven och, i någon mening, beta av en diskrimineringsgrund i taget verkar finnas kvar. Att funktionsnedsättning förefaller betraktas som ett specifikt perspektiv syns bland annat i det företrädaren för UR säger: ”Men just när det kommer till det här området är det svårt, det är jättesvårt att inkludera en bred mångfald. Om man tar de där orden bokstavligt, en spegling av hela Sveriges befolkning, då förstår ju alla att oj oj oj vad svårt det är, det är väldigt många perspektiv och människor och orter som ska in i produktionerna.” Även om han givetvis har rätt i sak, alla perspektiv får inte plats i alla produktioner, blir uttalandet ändå lite underligt om man översätter det till någon annan social kategori än just funktionsnedsättning. Det tyder på en form av diskursiv diskriminering och skulle kunna formuleras som att funktionalitetsperspektivet är så smalt och annorlunda att det kräver ett helt eget program. Tesen stöds av det privatpersonen Helena berättar: att hon ofta, när hon kontaktar exempelvis SR för att påtala brist på perspektiv, får svaret att funktionshinderperspektivet ska behandlas en annan gång.

I de dokument som studerats är det tydligt att kraven på tillgänglighet har skärpts vilket är mycket bra. Dock saknas fortfarande delaktighetsperspektivet, ett specifikt krav på att personer med funktionsnedsättning ska finnas representerade samt hur porträtteringen kan se ut.

Sammanfattningsvis kan sägas att porträtteringen blivit bättre under de senaste åren men att relationen till funktionalitet fortfarande till stor del handlar om tillgänglighet. Det finns även en tendens att nischas istället för att inkludera funktionalitet i programmen, med en mer intersektionell ansats.

8.2. Strategier för uppföljning

Vilka strategier har företagen för att säkerställa att riktlinjer kring likabehandling efterlevs?

Några direkta strategier för uppföljning verkar saknas som det ser ut idag, åtminstone på funktionalitetsområdet. Hur riktlinjerna efterlevs förefaller bero på enskilda medarbetares intresse och insikter i frågan. Representanten för SR berättar att det görs så kallade kanallyssningar samt att temat för en sådan lyssning varit hörbarhet. Hörbarheten är naturligtvis en mycket viktig aspekt för ett ljudmedium men det är återigen ett exempel på att tillgänglighet förväxlas med delaktighet. SVT:s representant säger att det inte finns några kvantitativa mål på det här området. UR:s representant berättar att nya strategier är på väg att tas i bruk i företaget. Han nämner inte att funktionalitet ingår i de nya dokumenten men å andra sidan är strategierna ännu inte officiella vilket hindrar en enskild medarbetare från att redogöra för vad de innebär.

8.3. Upplevelse av inkludering

Hur upplever tv- och radiopublik som själva har en funktionsnedsättning att inkluderingsarbetet fungerar?

De flesta av informanterna upplever att det fungerar ganska dåligt, åtminstone inte på en nivå som är tillfredställande. Här verkar den påtagliga uppdelningen av perspektiv vara ett stort problem, det är tydligt att informanterna generellt inte upplever att funktionalitet inkluderas på ett likvärdigt sätt som andra diskrimineringsgrunder. Informanterna anser att många av de särskilda satsningar som görs, såsom *Mifforadio* och *Funk*, är bra men att det också utgör en lägstanivå för vad man som medborgare kan förvänta sig. Enligt de intervjuade i den här studien är det inte fler nischade produktioner som behövs, även om sådana kan fylla en viktig funktion, det som verkligen behöver tillkomma är representation av personer med funktionsnedsättningar i ”vanliga” program, representerande sig själva. Med en intersektionell logik kan tv- och radiopublik som har en funktionsnedsättning visserligen känna sig inkluderade utifrån andra sociala kategorier, i enlighet med vad exempelvis Linus (journalist) säger. Men med tanke på mediernas genomslagskraft i allmänhet, och public service-mediernas i synnerhet, är det mycket viktigt att den variation av människor som finns i vårt land också återspeglas i programutbudet.

Rebecka upplever en positiv utveckling baserat på att hon deltagit i två underhållningsprogram i SVT, där hon känt sig delaktig på samma villkor som andra. Detta visar hur viktig frågan om delaktighet är.

Privatpersonen Mikael nämner hjälterollen, han beskriver det som att personer med funktionsnedsättning porträtteras som hjältar när de gör helt vardagliga saker. Han säger att han upplever det som förminskande. Att framställa någon som hjälte på grund av att hen klarar att genomföra enkla vardagsaktiviteter, som att gå ut genom dörren, är ett exempel på ett ableistiskt stereotypifierande.

9 Diskussion

Eftersom den här studien är relativt liten och inte gjord på en representativ population är det svårt att dra några generella slutsatser. Däremot får intervjuvaren viss tyngd av att informanterna var så enhälliga i sina svar. Att samtliga av journalisterna med funktionsnedsättning var kritiska till hur bolagen hanterar funktionshinderfrågan är mycket intressant. Att fem personer med mediekompetens är överens om att representationen fungerar dåligt bör tyda på att det finns ett problem. Å andra sidan skulle man kunna argumentera för att alla olika grupper alltid kommer vilja se större representation från den egna gruppen och mer fokus på sina hjärtefrågor. I det här fallet går det dock att jämföra med utvecklingen som skett när det gäller representation av andra sociala kategorier, och då se att funktionalitet inte följer samma mönster. Jämförelsen är på intet sätt till för att ställa grupper mot varandra eller göra gällande att situationen för andra minoritetsgrupper är problemfri, så är det naturligtvis inte. Men jämförelsen är intressant för att den bidrar till att tydliggöra skillnader i porträttering. Begreppet ableism har inte varit känt så länge, det är ett relativt ungt sätt att benämna fördomar mot personer med funktionsnedsättningar. Vanligtvis krävs ett begrepp för att synliggöra strukturer. Public service-företagens tendens att dela upp sociala kategorier och inte inkludera funktionalitet som en mångfaldsfråga skulle kunna vara ett resultat av att det, tills helt nyligen, inte funnits något allmänt vedertaget begrepp för att prata om de här frågorna. Representanten för SR berättar att det program som specifikt behandlade kvinnofrågor lades ner kring millenieskiftet, det kan förstås som ett tecken i tiden, det var inte längre rimligt att isolera kvinnofrågor i ett särskilt program en gång i veckan. Sedan dess har medvetenheten ökat. En orsak till att utvecklingen går långsammare när det gäller funktionalitet skulle kunna vara skillnaden i hur stereotypifieringen yttrar sig. Medan personer med annan etnisk bakgrund historiskt skildrats som skurkar, enligt den rasistiska stereotypen, har personer med funktionsnedsättningar beskrivits som offer eller hjältar, enligt den ableistiska. Den ableistiska logiken framställer personer med funktionsnedsättning som goda, maktlösa och ömkansvärda. Det är lättare att identifiera stereotyper när de framställer människor i direkt negativ dager.

En övergripande slutsats som går att dra utifrån den här studien är att inkludering i fråga om funktionalitet tenderar att bli en renodlad tillgänglighetsfråga, där den aspekt som rör delaktighet helt eller delvis glöms bort. Visserligen räknas samtliga diskrimineringsgrunder upp i de riktlinjer bolagen jobbar utifrån, men någon konkret plan för hur inkluderingen faktiskt ska se ut verkar saknas. Detta blev tydligt inte minst i förberedelsearbetet som föregick forskningsintervjuerna. När jag tog kontakt med public service-företagen och beskrev mitt ärende och syftet med min studie blev jag genast hänvisad till personer med ansvar för tillgänglighet såsom syntolkning eller nyheter på teckenspråk. Jag fick förklara

vilken typ av kompetens jag sökte både muntligt och via e-post innan jag blev sammankopplad med rätt personer.

Dock finns det, som ovan nämndes, tydliga tecken på att medvetenheten även på det här området sakta ökar. Det finns en god vilja och en önskan att, i någon mening, göra rätt. Det som förefaller verka till nackdel för public service-bolagens inkluderingsarbete är just avsaknaden av ett intersektionellt perspektiv. Troligt är att flera sociala kategorier skulle dra nytta av att ett sådant sätt att tänka vann mark, däribland otvivelaktigt personer med funktionsnedsättning.

I materialet märks det också tydligt att bolagens relation till nischade produktioner har förändrats under senare år. De hårdast kritiserade produktionerna i den här studien är de från 2005 respektive 2012. Om vi jämför reaktionerna på *CP-Magasinet* och *Mot alla odds* med *Mifforadio* och *Funk* kan vi dra slutsatsen att de senare har en mer medveten och kunskapsfokuserad ansats. I exempelvis *Mot alla odds* går det att se tydliga fall av stereotypifieringar, det är främst den hjältemodiga som lyfts fram, enligt persongalleriet i Ljuslinder (2002). Utifrån public-service-medarbetarnas intervju svar kan man utläsa att den typen av explicit stereotypifiering inte ligger lika nära tillhands längre. Representanterna uttrycker att porträttering av personer med funktionsnedsättning behöver göras på ett bra sätt, inte enbart göras.

Men även om intentionen är god finns det skäl att tro att något fallerar längs vägen. En möjlig förklaring skulle kunna vara det Representanten för SR säger, nämligen att dokument måste göras levande för att en förändring ska kunna äga rum. Bland public service-bolagens medarbetare finns troligen en osäkerhet kring hur porträttering ska göras och vilka ord som är korrekta att använda. Detta märks inte minst i intervjun med representanten för (SVT), han uttrycker visserligen att SVT antagit en mindre defensiv hållning under de senaste åren men att tendensen ändå finns kvar. I likhet med vad privatpersonen Mikael och journalisten Malin säger kan man sluta sig till att osäkerheten orsakar att representationen ligger kvar på i stort sett samma nivå över tid. En del av lösningen skulle kunna vara att, på svenska journalistutbildningar, levandegöra ett samtal om funktionsrätt som en del av mänskliga rättigheter. Den årligt återkommande Funkdagen verkar vara en pusselbit i den positiva utveckling som kan anas, därför kan man sluta sig till att en förändring börjar med en levande diskussion.

10 Sammanfattning

Flera studier, inklusive Ljuslinder (2002), visar att personer med funktionsnedsättning är kraftigt underrepresenterade i medievärlden. Representationen tenderar dessutom i många fall att bygga på stereotypa föreställningar. Syftet med den här studien är att undersöka hur public service-bolagen arbetar med inkludering kopplat till funktionalitet. Public service-medierna har en unik särställning i Sverige. Deras verksamhet vilar på sändningstillstånd utfärdade av Regeringen, sändningstillstånden grundar sig ytterst i Radio- och tv-lagen. Public service-medierna har ett uttalat folkbildande ansvar och hårda krav på oberoende och opartiskhet.

En noggrann studie av tidigare forskning har gjorts, lagtexter och interna policydokument från public service-bolagen har studerats och tolv personer har intervjuats. Bland informanterna återfinns fyra privatpersoner med funktionsnedsättning, fem journalister med funktionsnedsättning samt tre företrädare för public service-bolagen. I det teoretiska ramverk som använts presenteras bland annat begreppen ableism, intersektionalitet, diskursiv diskriminering samt tillgänglighet och delaktighet som ofta är föremål för begreppsförvirring.

I intervjuerna framkommer att de flesta informanter med funktionsnedsättning upplever att inkluderingen i public service-mediernas utbud inte fungerar tillfredställande. En av informanterna har dock medverkat i två underhållningsprogram i SVT och har en positiv upplevelse av att ha fått medverka på samma villkor som alla andra. Företrädarna för public service-bolagen säger att medvetenheten på det här området har ökat under de senaste åren. Det förefaller som att företagen har en ambition att fullfölja sitt lagstadgade uppdrag på ett adekvat sätt men det saknas konkreta åtgärder. Arbetet tenderar att fastna i policydokumenten utan att levandegöras. En trolig orsak till detta är att funktionalitet inte betraktas som en mångfaldsfråga utan snarare som ett relativt smalt minoritetsperspektiv. För att en förändring ska kunna ske krävs ett arbete liknande det som gjordes för att förändra strukturerna kring könsdiskriminering. Att det arbetet inte görs skulle kunna utgöra ett exempel på diskursiv diskriminering: de flesta journalister har inte själva en funktionsnedsättning och det kan göra att perspektivet betraktas som mindre aktuellt. Ett tydligt resultat i studien är att företagen tenderar att enbart fokusera på tillgänglighet, delaktighetsperspektivet glöms helt eller delvis bort. En viktig del i förändringsarbetet är att journalistutbildningarna lyfter funktionalitetsperspektivet i diskussioner som rör porträttering. Mediebolagen behöver också ta bättre vara på de synpunkter och den kunskap som finns bland såväl medieutbildade som privatpersoner med funktionsnedsättning.

11 Förslag till vidare forskning

För att den här frågan ska tas på större allvar behövs statistik. Det skulle vara intressant att ta del av en kvantitativ studie där personer med funktionsnedsättningar anonymt fick svara på enkätfrågor om hur de upplever inkludering i public service-medierna. Genom en sådan undersökning skulle man få tillgång till ett mycket större material och även kunna dra generaliserbara slutsatser. I den tidigare forskning jag tagit del av fann jag att SVT är det enda bolag som är relativt välstuderat när det gäller representation av funktionalitet, därför vore det mycket bra om studier även gjordes på SR:s och UR:s innehåll över tid. Det vore till exempel spännande att göra en innehållsanalys av de nischade produktioner som gjorts inom ramen för SR och UR. Någon sådan studie har inte gjorts.

Referenser

- Barnes, Colin & Oliver, Mike. (2002). *Disability studies today*. Cambridge: Polity Press
- Campbell, Fiona (2009). *Contours of ableism: The Production of Disability and Aabledness*
London: Palgrave Macmillan.
- Carlsson, Sofie & Petersson Emma. (2007). *Osynliga Nyhetsoffer eller som du och jag – Framställningen av personer med funktionsnedsättningar i Rapport och TV4-nyheterna*. Examensarbete – Journalistik och medieproduktion. Högskolan i Kalmar
- Dammert, Raoul (2013). *Funktionshinder – Vad är det?* Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Fischer, Fredrik. (2005). *Bland hjältar, offer och utklädda funktionshindrade: en studie av CP-magasinet bild av och tilltal till funktionshindrade och allmänna rapportering*.
Magisteruppsats i journalistik. Lunds universitet
- Frank, Helena. (2017). *Nån måste gå in i fel rum och lägga sig i fel säng*. Ugglarp: Whip Media
- Funktionsrätt Sverige (2014). *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*, hämtat 2020-12-18 från: <https://funktionsratt.se/material/fns-standardregler/>
- Goggin, Gerard & Newell, Christopher (2003). *Digital Disability – the social construction of disability in new media*. New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Holmgren, Tobias. (2013, 22 mars). Mot alla odds väcker debatten på nytt. *Svensk Handikapptidskrift*. Hämtat 2020-12-20 från <http://svenskhandikapptidskrift.se/mot-alla-odds-vacker-debatten-pa-nytt/>
- IMBD (1999). Notting Hill Gina McKee: Bella. Hämtat 2020-11-23
<https://www.imdb.com/title/tt0125439/characters/nm0571160>
- Kulturdepartementet. (2019). *Tillstånd för Sveriges Radio AB att sända ljudradio*.
(Sändningstillstånd för Sveriges Radio 2020-2025). Hämtad 2021-12-04 från:
<https://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/3113/4ae1e84e-e978-4b48-8972-8e3a674781df.pdf>
- Kulturdepartementet. (2019). *Tillstånd för Sveriges Television AB att sända tv och sökbar text-tv*. (Sändningstillstånd för Sveriges Television 2020-2025). Hämtat 2021-01-04 från:

<https://www.regeringen.se/4abd2c/contentassets/8c24422cf3ce41848af8d36a8983638a/tillstand-for-sveriges-television-ab-att-sanda-tv-och-sokbar-text-tv.pdf>

Kulturdepartementet. (2019). *Tillstånd för Sveriges Utbildningsradio AB att sända ljudradio, tv och sökbar text-tv*. (Sändningstillstånd för Sveriges Utbildningsradio 2020-2025). Hämtat 2021-01-04 från:

https://www.ur.se/system/documents/sources/000/000/079/original/tillstand-for-sveriges-utbildningsradio-ab-att-sanda-ljudradio-tv-och-sokbar-text-tv_16426.pdf?1583143634

Kulturdepartementet..(2019). *Krav på tillgänglighet till tv-sändningar för personer med funktionsnedsättning för Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB [2020-2022]* Hämtat 2021-12-04 från:

<https://www.regeringen.se/4abd03/contentassets/8c24422cf3ce41848af8d36a8983638a/krav-pa-tillganglighet-till-tv-sandningar-for-personer-med-funktionsnedsattning-for-sveriges-television-ab-och-sveriges-utbildningsradio-ab.pdf>

Ljuslinder, Karin. (2002). *På nära håll är ingen normal. Handikappdiskurser i Sveriges Television 1956 – 2000*. Avhandling. Umeå: Kultur & medier, Umeå universitet

Myndigheten för press radio och tv. (2020). *Det här är public service*. Hämtat 2020-12-04 från: <https://www.mprt.se/sanda-och-publicera-media/public-service/>

Oliver, Mike (2013). The social model of disability: thirty years on. *Disability & society*, 28(7), 1024-1026.

Prop. 2018/19:136 *Ett modernt public service nära publiken – villkor 2020–2025*. Hämtad 2020-12-04 från. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2019/06/prop.-201819136/>

SVT. (2017): Policy för Sverigespegling och likabehandling (Se bilaga)

Sveriges Radio: Riktlinjer: mångfald av röster och perspektiv (Se bilaga)

SFS 2010:696. *Radio- och TV-lagen*. Stockholm: Kulturdepartementet. Hämtat 2021-01-04 från: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio--och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696

SFS 2020:875 *Lag om ändring i radio- och tv-lagen*. (2010:696) Stockholm: Kulturdepartementet.

Utbildningsradion (2020). Policy för internt mångfaldsarbete (Se bilaga)

von Krogh, Torbjörn (2010). From a Medical To a Human Rights Perspective: A Case Study of Efforts to Change the Portrayal of Persons with Disabilities on Swedish Television. *International Communication Gazette*. 72:4-5, s. 379-394

Vårdhandboken.se 2020, Bemötande av personer med funktionsnedsättning. Hämtad 2020-12-18 från:

<https://www.vardhandboken.se/arbetsatt-och-ansvar/bemotande-i-var-d-och-omsorg/bemotande-av-personer-med-funktionsnedsattning/oversikt/>

Wälivaara, Josefine & Ljuslinder, Karin (2020). (Im)Possible Lives and Loves: disability and crip temporality. In *Swedish Cinema Crippling time: understanding life course through the lense of ableism* Stockholm: University Press

Muntliga källor

Public Service-företagen:

Bedinger, Andreas SVT

Höjeberg, Elle-Kari Sveriges radio

Lundin, Matz Utbildningsradion

Övriga informanter:

Balte, Anna

Bergholtz, Anna

Fischer, Fredrik

Hellman, Finn

Inghamn, Frida

Lundberg, Mattias

Taesler, Annika

Thoresdotter, Sofia

Westgerd, Anders

Bilaga 1: SR, SVT och UR:s riktlinjer och policys

Sveriges Radio: Riktlinjer: mångfald av röster och perspektiv

Riktlinjer: Mångfald av röster och perspektiv

- * Programmet/utbudet ska ha en mångfald av röster och perspektiv.
- * Det ska märkas i programmet/utbudet att Sveriges befolkning har skilda förutsättningar, levnadsvillkor och bakgrund.
- * De medverkande ska ha jämn könsfördelning.

Redaktionen ska redovisa resultatet vid utvärdering och återkoppling.

SVT: Policy för Sverigespegling och likabehandling

Policy för Sverigespegling och likabehandling

SVT är till för alla. Alla människor är lika mycket värda. Sveriges befolkning ska avspeglas i såväl utbud som i sammansättning av vår personal. SVT:s program ska spegla befolkningens olika behov, intressen, perspektiv och åsikter. Alla ska känna igen sig i SVT:s utbud.

När vi anställer personal ska vi alltid tänka på att ha ett brett spektrum av kompetenser och erfarenheter.

Alla ska känna sig trygga på SVT, diskriminering i alla former ska motverkas.

SVT välkomnar olikheter med hänsyn till ålder, kön, könsidentitet eller annat uttryck, etnicitet, religion eller andra övertygelser, sexuell orientering, funktionsnedsättning och behov av tillgänglighet. Hänsyn ska också tas till sociala och regionala aspekter.

Ansvar för efterlevnad

Efterlevnaden av denna policy är ett linjeansvar. Det innebär att programdirektörer ansvarar för att programutbudet på ett övergripande plan svarar mot policyn. Program- och redaktionschefer ansvarar för att utbudet i enskilda program svarar mot policyn. Chefer ansvarar för att ta hänsyn till behovet av ett brett spektrum av kompetenser och erfarenheter vid rekrytering. Varje enskild medarbetare ansvarar för att aktivt verka för en arbetsplats där olikheter välkomnas.

Antagen i FL 2017-04-25
Ansvarig Sabina Rasiwala

Utbildningsradion: Policy för internt mångfaldsarbete

Policy för internt mångfaldsarbete

Spegling och mångfald är en del av UR:s uppdrag och finns också angivet som krav i UR:s sändningstillstånd. Arbetet med mångfald kan likväl handla om extern som intern representation och åsyftar att ta tillvara en bredd av perspektiv, erfarenheter och nätverk där UR syns och verkar. Denna policy utgår från det interna mångfaldsperspektivet inom UR. För mer om UR:s övergripande mångfaldsarbete, internt som externt, se UR:s "Spegling och Mångfaldsstrategi"

Mångfald

Med mångfald avses en blandning av människor med olika kunskaper, färdigheter, förmågor, erfarenheter, bakgrunder och personligheter. Arbetet med mångfald handlar om att ta tillvara det mervärde och den kreativitet som skapas i samspelet mellan olikheter.

UR:s mångfaldsarbete utgår från att alla människor har lika värde och samma rättigheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

UR ser mångfald som en tillgång och styrka som utvecklar medarbetare och företag i samklang med vår omvärld.

Mångfaldsbegreppet omfattar även skydd och stöd för Sveriges nationella minoriteter

Mål

UR skall präglas av en öppen och bejakande kultur där alla blir likvärdigt bemötta oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Vidare utgår UR från att:

- UR är fritt från främlingsfientlighet, rasism, diskriminering och sexism.
- UR ska motverka alla former av diskriminering, trakasserier och mobbning.
- På UR har alla människor rätt till goda förutsättningar i arbetslivet.
- UR ska spegla mångfalden i samhället.

Ansvar

För att få ett effektivt mångfaldsarbete är det viktigt att uppmuntra och underlätta för våra medarbetare att vara öppna för nya perspektiv och att se mångfald som en naturlig del av det dagliga arbetet. Mångfaldsaspekten ska därför beaktas i den löpande verksamhetsplaneringen, i UR:s arbetsprocesser och i det dagliga arbetet - särskilt i frågor rörande rekrytering och befordran, arbetsmiljö, lönesättning, utbildning och kompetensutveckling samt möjligheter att förena arbete och föräldraskap.

UR:s chefer ansvarar för upprätthållande av mångfaldsarbetet i enlighet med beslut och centrala instruktioner.

Alla medarbetare är skyldiga att aktivt motarbeta diskriminering och främja mångfald.

HR har samordningsansvar för UR:s mångfaldsarbete och säkerställer att förbyggande och främjande åtgärder finns som rutin samt följer löpande upp arbetet i till exempel medarbetarundersökningar. HR rapporterar årligen det sammantagna arbetet i UR:s ledningsgrupp.

Beslutad av UR:s ledningsgrupp - 2020-05-25